

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZINNYEI JÓZSEF

OSZTÁLYTITKÁR.

XX. KÖTET. 8. SZÁM.

JOANNES VERCELLENSIS

ÉS

A MAGYAR MARGIT-LEGENDA

IRTA

HORVÁTH CYRILL

(Fölolvastatott a M. Tud. Akadémia 1907 március 4-iki ülésében.)

Ára 90 fillér.

BUDAPEST.

1908.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. Telfy: Solon adótörvényéről. 20 f. — **II. Telfy**: Adalékok az attikai törvénykönyvhöz. 20 f. — **III. Tárkányi**: A legújabb magyar Szentírásról. 40 f. — **IV. Szász K.**: A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. 20 f. — **V. Toldy F.**: Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. 20 f. — **VI. Vambéry**: A keleti török nyelvről. 20 f. — **VII. Imre S.**: Geleji Katona István főleg mint nyelvész. 60 f. — **VIII. Bartalus**: A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — **IX. Toldy**: Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 1 K 20 f. — **X. Brassai**: A magyar bővített mondat. 40 f. — **XI. Bartalus I.**: A felsőaustriai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai- és nyomtatványairól. 40 f. (1867—1869.)

II. k. I. Mátray G.: A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codexről. 20 f. — **II. Szász K.**: A tragikái felfogásról. 40 f. — **III. Joannovics**: Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. 40 f. — **IV. Finály**: Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. 40 f. — **V. Telfy**: Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. 40 f. — **VI. Zichy A.**: Q. Horatius satirái. 40 f. — **VII. Toldy**: Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 80 f. — **VIII. Gr. Kuun G.**: A sémi magánhangzókról és megjelölések módjairól. 40 f. — **IX. Szilády**: Magyar szófejtetések. 20 f. — **X. Szenássy S.**: A latin nyelv és dialektusai. 60 f. — **XI. Szilády Áron**: A defferekéről. 40 f. — **XII. Szvorényi J.**: Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. 20 f. (1869—1872.) — **III. k. I. Brassai**: Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázói után. 80 f. — **II. Szabó K.**: Apáczai Cséri János Barsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. 20 f. — **III. Szabó I.**: Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. 20 f. — **IV. Vadnai**: Az első magyar társadalmi regény. 40 f. — **V. Finály**: Emlékbeszéd Engel József felett. 20 f. — **VI. Barna F.**: A finn költészetről, tekintettel a magyar ösköltészetre. 80 f. — **VII. Riedl Sz.**: Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. 20 f. — **VIII. Dr. Goldziher I.**: A nemzetiségi kérdés az araboknál. 60 f. — **IX. Riedl Sz.**: Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. 20 f. — **X. Gr. Kuun G.**: Adalékok Krim történetéhez. 40 f. — **XI. Riedl Sz.**: Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. 40 f. (1872—1873.)

IV. k. I. Brassai: Paraleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvéről különös tekintettel a magyarra. 80 f. — **II. Bálinth G.**: Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. 40 f. — **III. Bartal A.**: A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése hazánkban. 80 f. — **IV. Barna F.**: A határozott és határozatlan mondatról. 40 f. — **V. Dr. Goldziher I.**: Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. 40 f. — **VI. Hunfalvy P.**: Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. — **II. Budenz J.**: A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. 30 f. — **VII. Fogarasi J.**: Az új szókrol. 30 f. — **VIII. Toldy F.**: Az új magyar orthologia. 30 f. — **IX. Barna F.**: Az ik-es igékről. 30 f. — **X. Szarvas G.**: A nyelvújításról. 30 f. (1873—1875.) — **V. k. I. Barna F.**: Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. 50 f. — **II. Brassai S.**: A neo- és palaeologia ügyében. 60 f. — **III. Barna F.**: A hangsúlyról a magyar nyelvben. 60 f. — **IV. Ballagi M.**: Brassai és a nyelvújítás. 30 f. — **V. Szász K.**: Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett. 50 f. — **VI. Bartalus I.**: Művészet és nemzetiség. 40 f. — **VII. Telfy I.**: Aeschylus. 1 K 60 f. — **VIII. Barna F.**: A mutató névmás hibás használata. 20 f. — **IX. Imre S.**: Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve. 1 K 20 f. — **X. Arany L.**: Béreczy Károly emlékezete. (1875—1876.) — **VI. k. I. Mayr A.**: A lány aspiraták kiejtéséről a zendben. 20 f. — **II. Bálint G.**: A manduk szertartásos könyve. 20 f. — **III. Dr. Barna I.**: A rómaiak satirájáról és satirairóikról. 40 f. — **IV. Dr. Goldziher I.**: A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. 1 K. — **V. Szász K.**: Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. 20 f. — **VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi I. II. Vaszary K. III. Révész I.** 1 K 20 f. — **VII. Bartalus**: Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. 20 f. — **VIII. Barna**: A mordvaiak történelmi viszontagságai. 40 f. — **IX. Telfy**: Eranos. 40 f. — **X. Joannovics**: Az ik-es igékről. 80 f. (1876.) — **VII. k. I. Barna F.**: Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. 1 K. — **II. Budenz J.**: Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasznítása. 20 f. — **III. Zichy A.**: Lessiug. 40 f. — **IV. Barna F.**: Kapcsolat a magyar és szuomi

JOANNES VERCELLENSIS
ÉS
A MAGYAR MARGIT-LEGENDA

IRTA
HORVÁTH CYRILL

(Fölolvatatott a M. Tud. Akadémia 1907 márczius 4-iki ülésében.)

BUDAPEST.
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.
1908.

Joannes Vercellensis és a magyar Margit-legenda.

I.

Az a körülmény, hogy bizonyos frater Joannes magister ordinis prædicatorum latin nyelvű legendát írt Sz. Margit életéről, jó ideje nem volt ismeretlen. János fráter munkájának német fordítását, melyet Georg Volder készített, az utókorra juttatta a müncheni k. könyvtárnak Cod. germ. 750. jelzésű, 1454—1468 közt keletkezett kézírata, s ezt a dolgot pár szóval már Goedeke megemlítette.*) Tudott a kézíratról Fraknoi is, sőt címét is közölte;**) átvizsgálására azonban — tudunkra — nem gondolt senki.

Pedig a nem éppen terjedelmes kézirat nagyon megérdemli a figyelmet, s épp a magyar Margit-legenda keletkezésének kérdésében úgyszólván döntő fontosságú.

János fráter, a munka szerzője nemcsak azért érdekes személy, mivel a Margit szerzetének magistere, generálisa volt; hanem mert kor tekintetében is egészen közel állt munkája hőséhez. Ezt a körülményt maga árulja el dolgozata bevezetésében, megemlítvén, hogy Margit csodálatos szent életét s tetteit nagyobb-részt saját tapasztalata után írta össze: alz wir daz mer gesehen denn gehört haben. tragten wir in gedechtnüsz. Ha másból nem, már ebből a megjegyzésből meg lehetne állapítani ki- és mi-voltát s ki lehetne mondani, hogy személyére nézve azonos volt a híres Johannes de Vercellis, decretorum doctor-ral, ki annak idején Párisban a kánonjogot tanította, aztán 1265-ben a szerzet

*) Grundriss zur Gesch. der deutsch. Dichtung. I, 234.

**) Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis, vol. I. pag. CIV V.

fejévé lett, szentbeszédeket s egyéb dolgokat írt és 1283 nov. 30-án halt meg Montpellier-ben.

Fr. Johannes Vercellensis életéről és műveiről valamivel részletesebben szól a *Quétif-Echard*-féle gyűjtemény, melynek idevágó fontosabb részei a következők: F. Joannes de Vercellis sic a patria civitate in Insubribus, arceque munitissima nuncupatus, domusque ibidem nostræ ex legibus ordinis ea ætate servatis alumnus, seu illic, seu quod conjectu pronum Parisiis in S. Jacobi vestem induerit: priusquam ordini nomen daret, in academia Parisiensi celebre jam nomen sibi fecerat: in facultate enim decretorum doctor renunciatus, jus canonicum publice cum laude profitebatur et docebat. Sed de eo audiendi *Salanhacus* et *Bernardus Guidonis* in serie magistrorum ordinis... Hic fuit electus ad magisterium in cap. gen. Parisiis anno Dni MCCLXIV (vigilia pentecostes VII junii) erat autem provincialis Lombardiæ... Præfuit autem in magisterio annis fere XX: et post multos labores decumbens in conuentu Montispessulani diem clausit extremum pridie Kal. decemb. A. D. MCCLXXXIII. sepultus in ecclesia Fratrum ad lævam altaris majoris juxta parietem in tumulo honorabili: ideoque juxta constitutionem non fuit anno sequenti generale capitulum celebratum... His addo Francorum regi Ludovico IX in primis acceptum fuisse... A summo pontifice vel Gregorio X vel Innocentio V nuncius cum F. Hieronymo Asculano ordinis Minorum ministro missus est in Galliam pro pace reges inter Franciæ et Hispaniæ componenda: quod negotium cum jam ambo multum promovissent, ad eosdem Joannes XXI scripsit congaudens inceptis... At cum eo pontifice mortuo res nondum esset perfecta, utrumque Nicolaus III ut cœpto vacarent tractatui complendo imposuit brevi dato IV. non. dec. pont. an. I Christi 1277... Quantum ad patriarchatum Hierosolymitanum ægre quidem tulit Nicolaus III, quod humeros oneri supponere recusarit... verum emeritum senem in proposito constantem videns, non propterea minus acceptum habuit, imo regimen ordinis quod jam deposuerat resumere coëgit, quo ad mortem usque functus est.» János nagy tisztelője volt Sz. Tamásnak. A párizsi (1279.) generale capitulumon elrendelte, hogy a Doctor Angelicus személyéről s műveiről a dominikánusok közül senki tiszteletlenül nyilatkozni ne

merjen. Irodalmi művei közül a következők említettnek: 1. *Sermonum volumen*. Quod teste *Alva*, Sol. Verit. Rad. 312. col. 2065., extat Romæ in Barberina MS fol. memb. Pr. *Ecce jam venit plenitudo temporis*. Sermo 2. est de assumptione B. V: *Quae est ista quae progreditur*. Est et suo ordine sermo de nativitate ejusdem: *Quasi stella matutina*, quorum particulas quasdam refert *Alva* citatus. 2. *Epistolae encyclicae . . . ad universum ordinem*, melyek közül tizenöt a capit. generálék irataiból ismeretes. *Quetif-Echard*, Scriptores ordinis prædicatorum, Lutetiæ Parisiorum, 1719. Vol. I. pag. 210—212.

Hogy mikor írhatta János fráter az ő Margit-legendáját, nem nehéz megmondani. A csodáknak, melyeket felsorol, évei nagyrészt ismereteseek vagy megállapíthatók. Ez események nagyrésze 1272—3-ra esik; de szó van közöttük László királynak tizenhárom éves korában történt hirtelen gyógyulásáról is, mely tehát 1275-ben, még pedig Fraknoi szerint (Mon. Rom. Episc. Vespri. I. pag. CXL.) a nyári évadban történt. Világos ebből, hogy a mű 1275-nél idősebb nem lehet. Viszont megfontolandó, hogy János fráter, mint a szövegek összehasonlításából kitűnik, egyáltalában nem használta az 1276. július 23-án megkezdett második vizsgálat jegyzőkönyvének adatait, és míg az 1271—3-iki nyomozást s ennek fő szereplőit többször említi (v. ö. S. Petronilla eseténél: «*Vor den erwirdigen vettern den Byschofen dez Bapstesz ketzer meister*»; Boch fia Benedek eseténél: «*Darnach pracht er ez dem probst vnd Caplan zu Ofen vnd zweyen Byschofen vnd einem abbt cistercienser orden den ketzermeystern des Bapstes*»; és az erre következő miraculumban: «*Darnach in dem andern jar (= 1273.) volbrachte sy ir gelübde, vnd oppferte ez got zu dinen in gegenwürtikait der kertzmeister des Bapstes*»), éppenséggel semmit sem tud Bianchi és De la Corre szerepléséről. Mind-ebből joggal következtethető, hogy a János-fele Margit-legendának 1275 végén vagy 1276 első felében kellett készülnie.

Hogy e mellett János fráter mikor került Magyarországra, arra nincsen adatunk. Lehet, hogy már megelőzőleg is megfordult a magyar földön, mely azidért a legelőkelőbb rendtartományok közé tartozott; lehet, hogy csakis Margit csodáinak hírére, a kanonizációs vizsgálat alkalmából jött, hogy mint a szerzet feje maga is szemlélője legyen a dolognak, mely kétségkívül az

egész dominikánus világ érdeklődését fölkellette és oka volt az 1273-iki egyetemes káptalan *Pestre* lett összehívásának (*Ferrarius*, De rebus Hung. Prov., pag. 553—4.). Történt így vagy amúgy: az eredményen lényegében mit sem változtat: János az utóbbi esetben is láthatott (nemcsak hallhatott) eleget, a mi meggyőzte Margit szentségéről és érdemeinek csodás hatásáról, s megszerezhetette mindazt, a mi legendájában élénk táru.

János legendája, mint alább ki fog tűnni, nagyon közeli rokonságban áll a magyar legendával, sőt annak egyenesen forrásul szolgált. S ha most kinyitjuk a magyar legendát s elolvassuk benne a 87. lapon azt a helyet, a hol Margitnak a IV. Béla és István herceg közt folyt villongás alkalmával sündisznó-bőrből készített kínzóövről s disciplináló vesszejéről van szó, meglepetve olvassuk a következő szavakat: «Ez gyenyerevflegnek ruhayat. es ez diciphanak vezzevyet. *Zerzet mejtere. frater yanos.* es egyeb fok veen fraternek lattak. Ez zent vzznek halala vtan. Az sororok ezt tytkon az fratereknek meg mutatvan. Mert aznak elevelte myg zent margyt azzon elt. fenky ez dologrol femmyt nem tudot. Ez harom zemeltevl meg valva. az az. zent margyt azzon [tutta] ez keet fororral.»*)

Ha a magyar codexben ránk maradt változatnak János műve forrása volt, ezt a helyet valószínűleg szintén megtaláljuk benne. S íme, a VIII. fejezet végén csakugyan ott vannak a következő sorok: «Dise kleider vnd gerten der disciplin *hab ich pruder hans ein meister prediger ordens und andere tagte prüder nach irem abgang gesehen.* vormals west nymant von der hertikeit der seligen dinerin gotz. denn allein drey person.»

Hogy pedig János fráter csakugyan *Joannes de Vercellis* volt, arra *Ferrarius* is, mások is rávallanak. *Ferrarius* említi, hogy az illető övet és vesszőt ama jámbor életű frater *Joannes Vercellensis*, a szerzetnek hatodik generalis magistere nyilvánosan megmutatta a sororoknak és frátereknek, kik 1273-ban Pest mellett a rendi káptalanra egybesereglettek.**)

*) T. i. kik a sündisznókat ápolták és az övet készítették.

**) Tam cingulum, quam flagella huiusmodi, Vir Sanctiss. Fr. Joannes Vercellensis, Magister Gener. Ord. sextus, Sororibus, Fratribusque, qui ad Capitulum Generale an. Christi 1273. apud Pestum convenerant, publice

Sajnos, János testvér eredeti latin szövegét nem sikerült előkeritenünk. Ám egyrészét fenntarthatta ama kilencz lectio, melyeket a magyar dominikánusok a január 18-iki veternyén olvastak, s Némethi Jakab jezsuita atya szívességéből Ferrarius nyomtatásban is közrebocsátott,*) — legalább erre vall a lectiók és a német változat jelentékeny részének szó szerint való egyezése.

Semmi kétség, a Ráskai-féle változat compilatora előtt ott feküdt János fráter munkája. Világosan elárulja ezt a dolgot a magyar legendának második része, hol az első harmincz csodának sorrendje a János-fele variáns sorrendjével egy nyomon halad, mi több, a fejezeteket elkülönítő címek is együtt járnak és egymásra utalnak. Ime, János és fordítója, Valter testvér a tulajdonképpen való életrajz után mindenekelőtt négy látomást beszélnek el (Cap. XI.), «dy da geschahen ee sye verschid. vnd zu der selben zeit. vnd nach ir schydung»; s a magyarban szintén ez a négy visio nyitja meg a sort, «kyket az vr menden tehetev iften tevn, zent margyt azzon erdeme mya. ez zent zveznek elteben. halala jdeyen. es halalanak vtanna» (109—110. l.). Aztán következik a németben hat új csoda (Cap. XII.), melynek címe és bevezetése a következő: «Von den zeichen dye got mit ir tet da sy dennoch war ym leben. Seliger vnd heylicher gedechnüsz junkfr. Margaretha dy swester prediger ordens von der dise legend ist vnsern hern jhu xpi auszerwelte gespons vnd libste dirn. da sye noch war in irem leben. weszt vnd erkant sy nit allein den leyplichen sichten der menschen. sunder auch dy sych sein gewesen an iren selen. den half sy allzeyt getrewlich zu irer gesunthait leybs vnd der selen. *ausz den wir etliche sagen wöllen.*»

A magyarban a megfelelő helyen (114. l.) szintén ott van a megjegyzés: «Ez bodog emlekezetev zent zvez. zent margyt

ostentavit. Ferrarius, De rebus prov. hung. pag. 262. V. ö. Castillo, Cent. p. 1. 3. c. 9. U. o. pag. 559.

*) U. o. pag. 344—350. Nagyrészt János szövegén alapszik, bár vége felé az Olimpiadesről szóló részlettel bővítve, az a töredék is, melylyel Pray a magyar variánsot «ex Sanctimonialium cœnobii Posoniensis codice» kiegészítette. Vita S. Elisabethe Viduæ nec non B. Margaritæ Virginis. Pag. 251—253.

azzon. predicator zerzetbeli foror. vr ihs criftufnak valasztot jegefe. es zerelmes zolgaloya. Meeg elveen az halando teftben. nem chak teftevknek korfagyban. de byzonymal meeg lelkeknek betegfegyben es. fokaknak meg gyógyulafnak yo tetelyt atta. *kyk kezzvl fokakat el hagyvan. kevejet meg mondog benne.*» A csodák száma pedig három új darabnak beszúrása által kilenczre szaporodik ugyan, egyébként azonban a sorrend újra változatlanul marad.

Most következik végre a németben a XIII. fejezet: Von etlichen zeichen dye got durch sye hat getan nach irm abgang; és a magyarban (138. l.) hasonlóképpen: It kezdetnek jmmar zent margyt azzonnak az oly choda tetely. kyket az vr iften zent margyt azzonnak halala vtan myelkevdeek. Ez zent zvznek erdeme mya ez keppen.

Az első tizenhat csoda sorrendje itt is egybevág, s csupán a 17-iknél zavarodik össze, ha nem is teljesen és végképpen, akár, mivel a német szövegben esett változtatás, akár mivel a magyar változat írója unta meg a forrás rendjéhez való ragaszkodást, noha utóbb az átugrott csodákat háromnak (*Eine ersame witve algent; Ein ersamer alter pryster Bathel; Ein erwerger man in dem Bistum vespernien hat ein tochter petronella*) kivételével mégis elmondotta.

Leghangosabban beszélnek azonban magok a szövegek. A tanuvallomások ismeretes részeinek a magyar változattal való egybevetéséből bizonyossá lett, hogy a magyar codex szövege a fassiókból csak részben magyarázható,* s bármily nagy és közvetlen is az a hatás, melyet Bertholdus de Bosant jegyzőkönyve** a Ráskai Lea codexében ránk maradt változat megalkotójára gyakorolt, ennek okvetlenül más forrásból is kellett merítenie. Kérdés tehát: mily viszonyban állanak vele János fráter szövegei, s különösen mennyiben fedik a magyar variánsnak ama részeit, melyeknek eredetijét az 1276-iki fassiókban megtalálni nem lehetett?

A feleletet a tüzetes összehasonlítás fogja megadni.

*) Magyar Nyelvőr, 1906. 408–420., 457–468. l.)

**) Mon. Rom. Ep. Vespri. I. Bpest, 1896. p. 165–384.

II.

I. 1—7. I. *Ezen jdevben ez zent/eges germek. zent margit azzon . . . hog kyt ez zent vz nagy kenamattal tyztel vala: Da*)* sy nun bey dreien jare war oder ein wenig hin über. ward sy enpfolhen in daz frauen Closter prediger ordens in der stat vespermiensis. daz sye in iren jungen tagen vnter warft würde der regelirten gewonheit. vnd dez selben jare enpfingt sye andechtiglich dez ordens geystlich habit oder kleider. Da sy nu waz bey fünf jarn. da merkt sy daz etlich swester vnten gekleit warn mit hereins hemde. da pat sy ir geistliche muter dy sye allweg ir muter nante. daz sy ir auch eins zu wege prechte. da sy daz hette vor zarthait der jugent moht sy daz nit leyden. darnach aber da sye elter ward praucht sy grober wullen röck.

*) A lectiókban: (*Lectio III.*) Cvm autem esset annorum trium, vel parum plus, in Clastrum ac Monasterium Sororum Ordinis Fratrum Prædicatorum, in Ciuitate Vesprimiensi, ex deuotione parentum, ipsis Sororibus est commendata; vbi ab ipsa sua tenera ætate, regularibus consuetudinibus Sororum Ordinis Prædicatorum imbueretur. Cum vero illa Virgo tenera, vitam Sororum, et morum honestatem perspicue et diligenter considerasset: habitum Ordinis Prædicatorum deuota mente postulauit. atque suscepit. (*Lectio IV.*) Cvmque annorum esset citra quinque, comperiens ex industria aliquas ex Sororibus indutas ciliciis incedere; ex eorum affectione jam efflictim rogauit Margarita suam religiosam matronam et nobilem, quam cunctis diebus vitæ suæ, Matrem vocabat; vt ei aliquod cilicium tribueret. Quod illa, quanto eius potuit, præstitit, et eidem cilicium dedit. Oblatum igitur cilicium deuote induit. Sed præ nimia teneritudine puellari, sustinere non potuit. (*Lect. V.*) Post ætate aliquantulum proficiens, tunicas duriores, et interdum quasdam cincturas cilicinas super nudo paulatim ferre consueuit. Ecce mirabile, quod tanti sanguinis nobilitas, et altitudo, adhuc tam tenera, si vestes, seu habitus de panno pretioso supra alias coquas suas fuissent, erubescerat jam illas portare. Et si quandoque cgebatur, ob reuerentiam Parentum, vel eorum aduentum, et præsentiam, squaloribus coquina, ac pulueribus communium scopationum denigrare festinabat. Gaudebat enim jam ex tunc de Insiquibus humilis paupertatis. (*Lect. VI.*) Cum autem ætatis suæ decimum ageret annum, cum multa diligentia Parentum suorum, et Fratrum Ordinis Prædicatorum, cum bona denique Sororum remanentium societate, de Claustro Vesprimiensi portata est in Clastrum, quod Parentes ejus in Insula Danubii, ad honorem Dei omnipotentis, sub titulo Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, a primo fundamento vsque ad consummationem ejus, adi-

vnterweilen gürtet sy sich auf ploszen leyb mit herein gürteln.*) daz sy also zu gewonheit kömme herte vnd scharpfe kleyder zu tragen. Und daz ist ein wunder zu sagen wy wol sy von hohem künklichen stamme waz geporn. doch schamt sy sich pesser kleider zu haben vnd zu tragen denn dy andern. vnd wenn sy darzu bezwunget wurd von ersamtkait ir eltern. So eilet sye in dye kuchen dy schuszel vnd hefen zu waschen vnd ander gefesz. vnd zu keren in der kuche vnd an andern steten in dem kloster. v̄m daz daz ire kleider entsawbert würden. daz sy nicht besunder zirlicher gesehen würd vor den andern. vnd so man ir ein newes gewant anlegt. selten oder nymmer verwandelt sy daz vntz dez ez vor alter zuriszen waz. denn sy frewet sich dez waren adels der demutikait vnd armut dy war liphabin dez armutz.***) *Wye sy in ein ander Closter ward ge-*

ficauerunt, et, vt Regiam Majestatem decebat, regaliter dotauerunt. (*Lect. VII.*) Vbi, cum, facta Professione in manibus Fratris Vmberti, protunc Magistri Ordinis Prædicatorum, esset Virgo reclusa, vna cum Sororibus suis, vt moris est, Claustri Sororum ordinis nostri: adeo euidenter et efficaciter in virtutibus cœpit proficere, vt non solum Sorores eius sociæ, vel Fratres mirarentur Ord: sed et nobiliores Matronæ, et Dominæ, Principum conjuges in regno, quæ eam multo affectu desiderabant videre. Venientesque ad ejus aspectum, in ejus honestis et præclaris moribus multum ædificabantur: laudes Deo de tam tenera Virgine referentes, seque ejus devotis orationibus toto mentis desiderio commendantes, ad propria remeabant. (*Lect. VIII.*) Diffusa autem erat quædam gratia ejus faciei, et gratiosa maturitas ejus aspectui; ita ut vix asperis, vel blandis verbis mutari, aut deijci, vel extolli videretur notabiliter, sed paucis verbis semper contenta erat, amatrix taciturnitatis. Et nunquam se in risum resolvit. Virtute etiam pudicitie, et humilitatis prædita, nullo modo ab aliquibus se laudari patiebatur. Vocabula denique, jactantiam, vel vanitatem sonantia omnino respuebat. Feruebat insuper igne Diuini amoris; et accensa orabat assidue, quasi sine intermissione: ita vt ad altum prandium Conuentus, Orationes suas semper continuaret. Images quoque Domini nostri Jesu Christi crucifixi, et quandoque loca vulnerum, profusis sæpius lacrymis ore deosculabatur. Images etiam ejusdem Genitricis summo venerabatur affectu, — —

*) A magyarban: kemenb ruhakat es nemykoron ciliciom foltochakat mezehtelen hufan laffan laffan zokot vala vifelny. Vö. *Soror Agnes* (Mon. Rom. Ep. Vesprim. I. pag. 244): ipsa colligebat rotandas que tatabantur de vestibus et simul aggrupabat eas, et de illis cingebat se ad carnem subtus vestes.

**) A magyarban beszúrva: Mykoron zent margit azzont valaky kiral

fürt mit ersumer geselschaft da sye zehen jar alt waz. vnd von irer gehorsam dye sye tete. *Daz ander Capitel.* Da aber Sanct margareth itzund zehen jerig waz. da ward sy von iren eltern mit fleisz der prüder prediger ordens vnd guter geselschaft der swestern dye ir zu gegeben warn ausz dem kloster vespermensis gefürt in das kloster in der inseln gelegten in der tunaw dy von derselbern zeyten vntz nu geheiszen ist dye ynsel Sanct Margarethen. wann vormals waz dy ynsel genant dy hasen ynsel. Daz selb kloster ir eltern zu er dem allmechtigen got in namen der seligsten jungfrawen Marien gotez gepererin von anvang gepawet vnd gestiftet hetten vnd volbracht. vnd reilich alz sich daz zam begabt hetten. Da selbest da sye nu ir profesz vnd gehorsam gethan het in dye hant pruder Humberti zu der zeit meisters prediger ordens. vnd besloszen waz nach gewonhait der swester klöster prediger ordens. nam sy also gröszlich zu vnd sichtiglich in tugenden vnd heyligem wandel. daz nit allein dy swester dy ir mitgeselln waren. oder dy prüder des ordens. da auch edel matronen vnd der fürsten hausz frawen in dem reych zu vngern von mangeln gegenten dez reichs mit begird kommen ire wandeln zu sehen zu irer peszerung. vnd zu beuehlen in ir gepet. wann ir antlitz waz begoszen mit sunderen gegnaden vnd genadenreiches tappfern gesichtes. also daz sy kawm ymmer weder von herten noch von sanften Worten verstelllet gemerckt moht werden. *Von irn tugentlichen siten sweigens vnd fleissikait irs gepets.* *Das dritt Capitel.* An wenig Worten genügt dy libhaberin christi. so ez die not vordert. An daz so war sy gar fleiszig irez sweigens. Sy zufflosz auch nymmer in streffliche lachen. Sy led nit in keynerweisz daz man sy lobet. vñ dy benannten tugent der schamickait. sunder sy vermayd mit allem fleisz des rums eytelkait. Dy selig dinerin xpi waz enzündet mit dem feuer der götlichen lib. vnd in prünstiger andacht dez gepetz waz sy stetiglich rechtsam an vnterlasz. also daz sy von der ersten stund dez tags an auf hörn irs gepetes

leyanyanac mongya vala . . . hog en kyral leyanya vagyok. *S. Catharina:* Item dixit, quod dicta puella quodam die venit flendo ad dictam magistram suam, et alias dominas . . . quod delata erat et infamata, quod dictum fuit ei quod erat filia regis. MREV. pag. 166.

wartet vnter dez der Conuent zu tysch ging. vnd in dem küszet sy dy fünf stet der wunde dez crucifix vnsers herren ihu chri mit vergyszung irer zeher vnd desgleichen das pyld der selige jungfrau marie, dy sye vber alle masz libt vnd erte.

II. 7—10. l. *Az eleuen zent keresztfat . . . testnek nagy fogyatkozafara.* — Ez a részlet első szempillantásra elárulja toldozott-foldozott voltát. A codexben a német szövegnek megfelelően első sorban még mindig Margit imádságairól volna szó, s csak aztán étkezéséről és bűjtjeiről, világos tehát, hogy a 7—8. l. olvasható sorok: «Az kevflegnek etkeuel . . . ketelenehtefe mya. de ritkan» későbbi helyről, a 9. lapon olvasható «Ebednek» kezdetű mondat elől vannak előbbre kényszerítve. Ám a Ferrariusnál közölt lectionok szintén ebben az összeforgatott rendben haladnak,*) míg a német szöveg, a melynek menete teljességgel logikus, már csak egyes mondatokban egyezik magyar atyjafiával. E mondatok a következők: a) Az zenteknek kepeket . . . alazatoft jmagya uala: Auch erte sy ander heyligen in iren pyldern. vnd kniend grüszte

) — — ita, vt non solum vigilans, verum etiam dormiens, viuificæ Crucis signum, et suæ Genitricis imaginem, circa se semper deuotissime conservaret. Imaginibus denique aliorum Sanctorum, flexis genibus humiliter salutatis, sic Conuentum ingrediebatur, seu Refectorium,) et ibidem cibus communis erat peroptime contenta. Nam extra Refectorium Conuentus, non nisi ratione matris suæ, vel Sororum suarum Ducissarum pœnitentium in Claustro, et vix etiam coacta, comedebat; et hoc raro. (*Lect. IX.*) Noctes quoque plures in orationibus magna ex parte perducebat insomnes, vna, vel duabus Sororibus se eidem deuote sociantibus, licet aliquantulum procul, humiliter quamlibet cum rogatu postulans, obseruare, ne aliqua Sororum supervenientium orationum suarum instantiam, quibusuis modis impediret. Frequenter etiam inter amaros cordis gemitus, et singultus, vt sæpius compertum est, quasi quodammodo extra se raptâ, lacrymosas erumpebat in voces.***) Nunquam enim singularis, vel sola, extra Dormitorium esse volebat, nisi ratione compassionis, vel quietis sororum se comitantium: et extunc, ante lectum suum, suas deuotas complebat orationes.

*) A magyarban beszúrva: Azonkepen egyebevt es . . . foha elnem hatta: vö. quoties transibat per aliquem locum, ubi esset signum crucis, flexis genibus ponebat se ad terram, et orabat, et hoc non dimittebat, quantumcumque iret in magna frequentia ad aliquem locum. *S. Elisabeth*, MREV. pag. 264.

**) Vö. Ranzanusnál: in voces divina quædam sonantes. *Acta SS.* Boll. tom. Jan. II. pag. 907.

sy dy mit aller demütikkait (Cap. III.). b) Az kevflegnek etkeuel... de ritkan: Sye war allzeit mit dem Conuent zu tysch. vnd hat ein genügen an der speisz dez Conuentz. Auszerhalb des Conuents asz sy nit. newër ṽm gegenwürtickait ir muter. oder irer swester so dy unterweilen bey ir waren in dem kloster so sy dez betwungen ward. vnd daz tet sy denn gar selten (*Cap. IV.*). c) Az eyeknek fokat... es foklafa kevzevt: Manig nacht verging sy in dem gepet vngeslaffen. mit zweien gesellin irn sweestern. dye sy mit fleisz pat auf zu merken. daz nymant köm sy zu hyndern an dem gepet. wann sy gemeiniglich ansprach mit pitter ersewfzen. vnd phrechen ires herzens. d) Soha zent margit... tellyefety vala meg: Oft von mitleyden wegen irer gesellin vnd swester daz dy ir ru möhten haben bleyb sye in dem dormiter, vnd dann volbracht sye ir gepet in irer Cell vor irem pett (*C. III.*). e) Ebednek vtanna... el ne mulneek: Nach dem essen arbeitet sy mit iren henden vnd zu vorderst dy dinst dy zu gehörten der kyrchen vnd dem heyligtum der heyligen mit strenger haltung des sweygens. Kein zeit des tages liz sy vergebens hin geen (*Cap. IV.*)* f) Ez zveznek vala... nagy fogyatkozafara: Und sy hilt strenglich dy chrischtenlich vnd regenliche vasten vnd ander observanzen der regel. vnd dez ordens satzung. darum sye oft in fiver abkraft kom ires leibes. (*C. IV.*)

III. 13: *Nagy penteken kedeg mendenestevl... artatlun zent halalat:* Am heiligen Carfreytag nam sy keyn speisz. sunder sy enthielt sich den ganzen tag in dem gepet vnd klaget das leyden xpi ires libsten herrn vnd gesponsen. vnd zu nymant sprach sye kein wort. sunder alleyn hyelt si in gesprech mit xpo. weynend vnd klagend sein pitter leyden vnd sterben (*Cap. IV.*). V. ö. sor. Elisabeth és Candida vallomásával, Mon. Rom. Episc. Vespr. I. pag. 213—4. és 260. M. Nyelvör, XXXV. 411.

IV. 14: *Egyeb jdevkben kedeg... az fororoktṽl alonnya:* Manig nact verging sy in dem gepet vngeslaffen... daz sy oft vor müden von den swestern gefunden ward auf der matten slaffend. (*Cap. III.*)

*) Vö. Ranz. i. h. Ferebat perquam moleste, si quando ipsam operet aut cœpta opera, aut solitas orationes interrumpere propter vel parentum vel cognatorum adventum.

V. 15: *Azonkeppen mynden bodog azzon eftyn . . . ha eleg erevtelen volt es:* All vnser frawen abent vy swach sy ymmer zu zeyte waz. vastet sye mit waszer vnd prot (*Cap. IV.*). V. ö. Nyelvör, i. h.

VI. 18: *Ej/meeg ez zent zvz . . . es ev bodog remenjegek:* . . . der (t. i. Máriának) sy auch mit besunder andacht vnd fleisz dinte vnd anheftet mit herzen vnd sel also vast daz sy alz oft sy den namen höret nennen oder selber nant vm reuerenz willen der junkfraw ir hawbt allweg neygte. sy nante sy auch nit anders. daz dy gepererin gotez vnd ir hoffnung. (*Cap. IV.*)*

VII. 20 21: *Soha ez zent zvz . . . byzonehtaffal meg mondotak:* Nymer ging sy fur das pyld unsers herrn lhu xpi vnd der jungfraw maria im Capitel oder auswendig wo sy dy gemalt sah. sy hat sye eben auf iren ploszen knyen andechtiglich gegrüszet. darum auch ire kny waren geswollen vnd erhertert. als des zewgnisz gaben ir geistlich müter. dy daz war heten da sy demnoch lebt. vnd auch nach irem seligen abgang. (*C. III.*)

VIII. 21: *Meg feredny kedeg . . . gyakorta zenued vala:* Paden oder füz waschen vber dy kny vm grosze lib junkferlicher zucht waz ir gantz fremd. Achtzehn jar vergingen sich. daz sie auch in sweren sichtagen ir leip ny padet. (*Cap. IV.*)

IX. 21—22: *Mert vala az ev tejtenek . . . erevkedyk vala magat meg alazny:* Solcher tyffer demütikait waz dye selig swester S. Margaretha. wy sye doch waz eines küniges tochter. daz sye von iren iungen tagen. vnd alle dy tag dy sy lebt. den aller demütigsten wandel het mit den menschen. vnd den aller versmehsten dinsten vnd arbeiten dez klostere vnd der swester sich vntergab. Und das war ir höhste frewd daz sie sich da mit be-

*) Vö. *Ranz.*, i. h. pag. 908. Verbi dei prædicatores et auide, et mira audiebat attentione. Vacabat plurimum lectioni operis Ioannis Cassiani, quod inscribitur Collationes Patrum: legebat et assidue Vitas Sanctorum, et ea quæ traduntur de miraculis B. Mariæ Virginis. Ipsi autem B. Virgini mira et incredibili veneratione ita se ab ineunte ætate devovit, ut quoties sanctum ejus nomen vel ipsa proferret, vel ab aliis proferri audiret, caput in profundum reverentissime flecteret. Nec alio ipsam inter loquendum appellabat nomine, quam Beatam spem, vel Spem mundi, vel Matrem Dei.

kumern sölt. Sy genügt auch daran nit. Ja sye gesellet sich auch zu den eingefloszen dinerin vnd dirnen dez klostere in der arbeit gleich mit yn vber ir kraft. vnd künkliche art. So vil sie höher waz an gepurt. so vil vnter tenigt sy sich tyffer. *Cap. V.*

X. 27--32: *Mykoron mynd ezek . . . el mene ev tevé:*
 Als nu dy parmherzikait gotez dy dinck also mit der seligen S. Margarethen wercht vnd der pös veint dez war nam. neyd er sy vnd suchet seiner alten schalkait pfeyl wyder dy vnschuldigen zu bewegen. wann da nu der künig von vngern ir vater. vnd der künig von Beheym vnd künig Stephan genhalb der weld in den erden da dye anlangen sich begaben der tartern. zu worzeichen der vor genanten künig vereining. einer dem andern gab schenckten. der ander mitsamt der künigin. den wyder ṽm suchten zu eren. da fürten sy yn dy ynsehn S. Margrethen. daz er dy alz sein frew̃ndyn anschawen möcht. daz ward ym vergünt. Allzu hant ward er geungen in ir schön. wann sy vber allmasz ein schön frawen pild waz. aber noch vil schöner daz krystenlichen glauben vnd der andacht. Der künig erpot sich selbs vnd sein reych. vnd allez sein vermügen seins reychs irem willen. auf daz sye ym zu der E würd geben. zu der zeit waz sy bey XVIII oder XIX jarn. Da ir vater ym antwurte. daz daz vnmüg wer vnd nit gesein möcht. wann sy von kinthait versprochen wer dem prediger orden. Da sprach der ander künig wider ṽm. warum mag daz nit gesein. Ich hab doch dy frawen dy ich vor gehabt hab auch zu der ee genumen ausz prediger orden. vnd mir ist nichtz daröm wider wertigs widerfarn. zu letzt merckt S. Margarethen vater. vnd dawecht yn. wy daz den frid zu vestigen. vnd damit der kryg schaden für kumen vnd vnterstande möcht werden. vnd s̃nderlich ṽm hylf zu haben wyder dy tartern. der zukunfft wider ṽm er in vorcht waz. noch vil groszen verheiszen. daz der Boheymisch künig dem künig von vngern getan het. wenn daz dy junkfraw swester Margareth ir gunst darzu gebe. vnd dispensirt würd. von dem Bapst. wann sy zu der selben zeyt noch nit geweyhelt waz. nam sy ir vater in gegenwürtikait ir muter zu ym. vnd warb an sye solch begern vnd gelübd. vnd erzelt ir solch frucht vnd nütz dy daraus kömen. Und dyspensirung dez Baptez. Aber S. Margretht ṽm lieb irs himelischen gesponsen slug daz allez ab. itz-

und zu andern mal. wann da sy dennoch bey siben jarn waz. da suchten vater vnd muter sy eynem polonischen fürsten zu versprechen. Aber got vnter kam daz den sy mit heiszen zehern darṽm gepeten het. daz er daz vnterköm. vnd ir ir kewsheit da sy ym allein versprochen vnd gelübt het dy behütet. dy sye mit gantzem fleisz begert zu halten ir lebtag. wann von kintlichen tagen het sy den seligen vnd andechtigen fürsatz got iren herren in kewsheit zu dinen. Da aber der vater nit ablaszen wolt. da gab sy ym vnd ir muter solch antwurt mit aller ersamkait. bescheydenhait weiszlich. vnd auch ernstlich. vnd sprach zu yn also. Waz müet ir ewch bey mir von der hessigen sach wegen. vestiglich söllt ir wissen vnd bestendiklich. daz ich mein profesz dy ich geheiligt hab meinem hern Ihu xpo von kintlich meinen tagen alz ir daz wol wisset. vnd dy lawtrikait meines ordens nit aller ṽm der weltlichen. ja auch noch ṽm des lebens noch dez sterbens willen noch auch in mynderen sachen ṽber gen will. da ir vater mercket ir bestendikeit. sprach er zu ir. Sey wir nit dein eltern. darṽm du vns von gepot gotez schuldig pist gehorsam zu sein. S. Margr. antwortet vnd sprach. Ja ich beken. daz du künig. mein vater pist. vnd mein herr. vnd du künigin mein muter vnd fraw. vnd daz ich ewch pin schuldig gehorsam zu sein. in den dingen dy wyder got nit sein. aber in den dingen dy wider got sein. so sprich ich dich künig nit meinen vater. noch dich künigin nit mein muter. wann ez stet also geschryben. der nit laszet vater vnd muter. der ist mein nit wirdig. *Cap. VII.*

XI. 34: *Es ez jdervevl fogua . . . ellene alla es meg vtala:* az előző pontoknak ismételése.

XII. 34—35: *Kynek okaert hiuata . . . ez jllyen fele dolgok-
rel:* Vnd dy selig libhaber in dez junkferlichen magtums rüffet pald den prouincial zu ir. vnd pat geweielt zu werden. auf daz sy fürpaz solchs anlangens vertragen wer. Darzu ward gerüffen der ertzbischof von agran. vnd ander zwen Bischöff. vnd ander vil geystlicher vnd werltlicher person. In der gegenwürtikait enpfing dy selig heylig swester Margr. den weyel am dritten pfingstag. *)

*) Ante altare sancte Elisabeth. S. *Eliana*, MREV. p. 172. S. *Jolent*, pag. 176.

vnd also ward überwunden dy sorgueltikeit der poszhait. vnd ward hin für s lcher sach an sy nit mer pracht. *Cap. VII.*

XIII. 36: *Mert chak mentevl kyffeb . . . meltobnak tartanya:* Sie begert auch keiner eren dy man ir erp t. *Cap. V.*

XIV. 36: *Soha ez zent zvz . . . egyebeknek peldayara:* Ob dem tysch ward sy nye gemerkt m rmelend weder  m speisz noch trank. oder  m vnsawbers geuesz. alz da tun dy zarten hochfertigen herzen. dy solcher ding mit gedult nit mögen leyden. sunder sy liez sich genügen. an alle denn daz ir f rgesetzt ward. den andern zu ebenpyld. ja auch daz den andern wyder waz. daz nam sy vnd praweht daz. *Cap. V.*

XV. 40: *Ezeknek felette ez zent zvz . . . gyakorta vyfeli vala:* Ein hemd gewürcket von wollen vnd roszh r geprawchet sie gewönlich. *Cap. IV.*

XVI. 41–44: *de maga az evrevk kegelmes vr iften . . . hozza vala evket:* Und  m daz. daz sy sy allzu ser beswert daz gew rm. empfang sy solchen trost von got. wann einen von den vordersten der mynoren pr der. der bey seinem orden. vnd bey dem könig vnd k nigin grosz geschatzt waz. als der selbs dem könig vnd der k nigin vnd den prüdern seins vnd vnsers prediger ordens gegenwertig sagt. daz ym in dem slaf geoffenwart were. daz an den kleidern der seligen junkfraw Margarethe allez gew rm gewandelt wern. alz yn in dem gesicht daucht in weisz edel gestein. nach ebenpild des herein hemdes Sanct Thoma von Kandelberg. davon dy selig junkfraw Margaretha vil wunder gehört het.**) In solchem vnd dez geleich stercket sy auch dy andern solchs frölich zu leyden.***) So aber etwa zu ir komen

*) V.  . Ferrarius, i. m. pag. 234. Et de S. Thoma, Cantuariensi Archiep. legimus, ubi sacrum ejus corpus post mortem Clerici suis vestibus exuissent, asperum repertum cilicium nudis ejus artubus appressum, quod, vt erat densissimum, sic a collo ad usque genua erat protensum, totque pediculis scatebat, ut qui tot mordaces bestiolas de suo corpore pavisset, novum sustinuisse martyrii genus videretur.

**) A magyarban besz rva: mert ez zent zvz vifelte az ciliciomot . . . az jdevbeli Sororok: Item dixit, quod ipsa sancta M. in etate duodecim annorum incepit portare cilicium, et illud portabat quolibet tempore . . . Interrogata, per quot annos portavit cilicium, ut dixit, respondit: Usque ad mortem suam. S. *Olimpiades*, MREV. I. pag. 219.

etlich swester oder pröder sy zu vermanen ausz mitleyden. vnd paten sye etwaz ir selbs zu schonen ym merers verdinens willen. daz sy ir selbs nit so swer sey. antwortet sy also. wer sich weisz oder sicherhait hat langs lebens. der schon sein selbs. vnd verzihe daz gut werk daz er tun mag. Aber ich weisz nit wy lang im leben pin. oder ob mich nach kurzer zeit hin nymt got mein schöpfer. Ersamkait vnd wollust zu suchen ym Closter. vnd eytel vergebene ru das ist sünd vnd schedlich. wann daz kloster ist ein stat vnd ein wonung. nit der dy da suchen wollust zu haben hy in diser zeit. sunder der dy zukünftige seligkeit. vnd ewig gut vnd wollust bey got vnd bey heyligen gotez suchen. vnd also mit den vnd der geleich worten. reytzet sy dy dye zu ir komen waren ym laszen von ir strengickait. daz sy sich auch höher angriffen. in peszerung vnd hiltten dy strenge der regel vnd der aufszung nach irem ebenpild. *Cap. IV.*

XVII. 44—45: *vala egy frater . . . meg vtoloya chudalatos keppen*: In denselben zeiten war ein prouincial.**) ez moht der vorgeante sein.***) der begert von herzen daz ym von got geoffenwart würd. waz vnd in welchen stücken bestanden vnd gewesen waz der altveter volkumenhait. vnd mit welherley ybung sy kunten wern yn so hoher bekantnusz gotez. alz ire geschryfft inne helt. Da ward ym für gehalten vnd gezeigt ym slaff ein zettel geschryben mit güldern puchstaben. vnd ward zu ym gesprochen. pruder. ste auf vnd lesz. Da lasz er also. daz ist dye volkumenhait der alten veter. got lib haben. nymant vermehren. denn sich selbs allein. Und nymant vrteilen. Also da er dise geschryfft gelesen het verswant das gesicht. Da der prouincial darnach alz er kam zu der seligen junkfraw S. Marg. vnd ir vnd den andern das gezicht gesagt het ym peszerung willen. Nam sie dye ler also in ir gedechtnusz. wye wol sie vormals erzundet waz in der lib gotez. doch tet sy mer fleisz got ynprünstiglicher zu liben vnd in seiner götlichen vorcht zu zunemen. vnd sich selbe zu vermehren alz vorher. *Cap. VI.*

XVIII. 45—46: *Mynden ember auagy soror ellen . . . anya-*

*) Fr. Marcellus. Vö. Ferrarius, i. m. pag. 108—109.

**) Az előző (V.) fejezetben van róla szó. A magyar szövegnek megfelelő helye (cod. 58. l.) világosan mégnevezi: «frater marcialis».

nak es ewrizevnek: Sie . . . erpot den andern allen wird vnd reuerenz. *Cap. V.* Nymant vrteilt sy. den sich selb hylt sy in warer demütikait. Dise tugent erkant sye sein ein muter vnd hüterin aller ander tugent. in der vbte sy sich stetiglich mit ganzem fleisz. *Cap. V.*

XIX. 46—48: *Ezeben forgatya vala . . . erdemeknek kevetevye*: Dy selig junkfraw M. het stetz in iren gedechtnüsz. vnd redet oft süszlich mit den andern von dem heyligen leben vnd werke irer seligen vordern irs geslechtz alz von Sanct Stephan dem erst gelawbigen künig in vngern. wy der mit seinen predigen vnd heyligem leben bekert het die vngern von dem anpeten der abgöter. Sanct Heinrich sein sun. der dez römischen keyzers tochter zu der E het. vnd pede heiliglich lebten. vnd vnuerserte keüschait hiltten vntz in ir end. alz sich daz nach dem abgang dez seligen sponsen vnd gemahel in warer kuntschaft gefunden hat. Sanct ladeslaw dez heiligen küniges wy der wyder dy heyden geuochten het. Sein reyches almusen. daz er mit teylt hat den armen. Sein einziges peten. vnd ander sein heilig Übung der tugent vnd strenge vntertenigung seins leybs in aller bartikait dez wachens vnd vastens. vnd ander selig werk. als dez zeügnüsz geben dy groszen wunder werk dy got durch yn noch heüwt würcket. Sy betrachtet auch dy loblychen verdintnüsz Sanct Elsbeten ir pasen. der heylickait lob vnd wirdickait ausz schreyt vnd erwirdigt dye ganz heilig krystenhait vnd cristelich kyrch. In solchen betrachtungen vnd seligen gesprechen kümert sich dy selig swester S. Margareth. mit sewfzenden herzen vnd begerungen. daz sy durch ir vnd der andern heyligen gepet auch möcht in ir heilig fusztaffen treten vnd nachuolgen. vnd wirdig werden durch gotez gab zu kumen zu den samnungen der heiligen gotez. *Cap. VI.*

XX. 48—49: *Ez zentfeges zveznek zent margit azzonnak . . . meg vety vala agyokat*: Sie war auch solchs mitleydens mit den kranken swestern. vnd erpot yn solch demütig dinst. vnd sündlerlich wenn der kranken vil war so vergasz sy gantz irs wesens vnd künklicher art. vnd erzeugt sich yn nit allein ein muter vnd nererin. ja auch ein allerfleiszigste dinerin mit emszigen

besehen.¹⁾ Sye wusch yn ir füsz vnd hawbt vnd wenn ez not vnd nütz waz so schar sye yn ir har von iren hawbtmit iren eigen henten.²⁾ Sy reynigt yn ir gewant. Sy petet yn ire pett —* *Cap. V.*

XXI. 56—57: *Azert ezen keppen zolgaluan . . . meglatogatagya vala*: —* vnd all ander werk vnd dinst der demütikait vnd parmhertzikait erpot sy den sichen. wy wol sye vnter weylen sicher waz denn der sy wartet nach dem ebenpild der heiligen sanct Elizabethen irer pasen. Und wann sye selb nit mocht heymsuchen dy kranken auszerhalb dez klostere. so pat sy einen pruder daz er yn zu staten köm. *Cap. V.*

XXII. 57—58: *es egy rezebevl kery vala az prouincialist . . . mynden ev napyban*: Den armen lewten dy geseszen warn auf dem land. vnd sünderlich den schamigten vnd den heymlichen alz hausz armen lewten. daz almusen daz sy von irn eltern erwarb. gab sy dem prouincial. dez anweisen vnd rat sy vom anuang an ir lebtag volgt. fürpaz sogetauen armen durch yn zu raichen. daz der prouincial mit fleisz vnd mit frewden tet. so er durch wandert dy gegent des reychs.³⁾ *Cap. V.*

XXIII. 58—59: *De maga ezt jem kel el hadnonk . . . kevtelefnek lenny hala adajra*: *Daz ist auch nit zu verschweigen* von iren parmherzigen mitleiden mit den armen sichen so sy dy ersach durch daz venster durch daz dy swester daz Sacrament pflagen zu sehen. wy eins daz ander auf dem flosz vmzugten. so mocht sy sich nit von weinen vnd vergiszen der zeher enthalten. so sy gefragt ward. waz sach sy het dez weinens. antwort sy. Ich mitleid den armen sichen. vnd bin von herzen

¹⁾ A magyarban beszúrva: Mert az ev zerenek . . . az betegvetket: vö. *S. Stephana*, MREV. I. p. 209: libenter visitabat infirmas. *S. Jolent*, pag. 176: erat, que visitabat sorores et servitiales infirmas. Nyelvör, i. k. 416.

²⁾ A magyarban beszúrva: Chak egyszer . . . nyire el hayokat: *S. Olimpiades*, pag. 219: rasis capita septem in una meridie. Nyelvör, i. k. 416.

³⁾ Vö. *S. Elisabeth*, MREV. I. p. 198: de licentia priorisse partem dabat isti monasterio, et partem dabat aliis ecclesiis pauperibus, et monasterio sancte Catharine fratrum predicatorum in Alba, monasterio sancti Antonii, in quo fecisset fieri altare in honorem sancti Nicolai . . . et aliquando aliis monasteriis et ecclesiis ad faciendos calices et vestimenta pro officio ecclesie.

leydig. daz ich yn nit zu dem gesunt hellfen mag. Ich dank auch got meinem hern. der sich vber mich erbarmet hat. vnd mich gesunt geschaffen hat. vnd vntz her mich gesunt ernert hat. daröm ich mich erkenn gröszlicher verpunden ym zu dinen vnd zu danken. *Cap. V.*

XXIV. 60: *Annak okaert az illyen fele jozagoknak... regulay kezzel:* Daröm vmb solcher werk der tugent vnd iren heyiligen wandel wirt daz vntz auf den heytigen tag gehalten alz für ein regel. also welche von den andern... tzt mercket unzüchtiger sache. dy spricht. Daz ist nit von der regel vnser frawn swester margarethen dy sy vns hinter ir gelaszen hat. *Cap. V.*

XXV. 60—61: *Mykoron ez zentfejes zvz zol vala... zabadulaft veznek vala:* Iren vater den vngrischen künig*) vermante sy stetiklich. so sy dez fügliche zeit het. daz daz er dy kyrchen gotez in seinem reych nit liz verdrücket werden von den tyrannischen fürsten vnd ritterschaft. daz er arm lewt witven vnd waisen vnd ander arm person schützet vnd schyrmnet. In den dingen ward sy erhört. wann vñ irs offenwarn heiligen wandels willen. ward sy selten weder in klainen noch in groszen sachen wyder rett. sunder ir pyten waz genem. Ja auch so sy pat für dy die den tot verschult hetten. *Cap. VI.*

XXVI. 80—93: *Mynd ezek***) el mulvan. jme... ky azon keppen levn:* Alz nu dy sach also gestillet waren. secht da hub sich an new materig irs verdinens. wann ez stund ein kryg auf zwischen dem künig irm vater. vnd künig Stephan irm pruder. alz ein grewlich zwitracht. daz vn ansehen gotez vorht vnd der gerechtickait ausz den prelaten vnd grauen vil tausent vnschul-

*) Ranzanusnál: Parentem suum ac fratres et cognatos... I. h. pag. 909.

**) E szavak a német szövegben a VIII. fejezet elején állnak és a VII. fejezetben előadott dolgokra vonatkoznak, jelesül Béla király ama törekvéseire, hogy Margitot a cseh királynak feleségül akarta adni. A magyar legenda megelőzőleg Margitnak egy pár csodáját, önkínzásának egy esetét s alázatosságának egy példáját mondja el; mindazáltal azzal is rávall forrására, hogy a «Mynd ezek el mulvan» elé néhány sornyi megjegyzést szúr be («Mykoron ez zentfejes zvz... es meg viala myndelneftel fogva ez zentfejes zvz», 79—80. l.), a melyben figyelmezteti az olvasót, hogy a következők dolgok immár a házastó kísérletek meg-hiusulta után történtek.

dige menschen erslagen wurden. Vnter solchen sünden vnd schedlichen vbeln warn S. Margr. zeher ir prot tag vnd nacht. wann sye merckt daz solch kryg nit möhten an verderben vil selen ergeen. vnd daz ir eltern dy nu alt warn schedlich darum gemüt wurden. vnd daz künig Stephan gantz mit den seinen vertriben ward. Sye merckt auch daz dy heylig kyrch nit allein in mangeln gegenten dez reychs. ja auch in vil andern landen der krysten durch dy freysamckait hört sy gedrückt vnd nydergeworffen. vnd daz klöster vnd geystlicher lewt hewser vnd wouung vnd ander dy got dinten verwüstet wurden. der armen vnd vnschuldigen geschrey auf drang in den himel. vnd nit vnterscheyd vnter frawen vnd mannen gehalten ward in dem drücken vnd verderben. darüm weynt sy vnmesziklich. vm dy sünd der dy da pöszlich teten. vnd peinigt iren leyp mit vasten vnd hereyn hemden. Sy pat auch prüder vnd swester. vnd andere geistlich person vnd schickt dy zu piten. daz sy got peten vm friden nyderung der mechtigen vnd schyrm der witven vnd waisen vnd ander vnschuldigen menschen. vnd für dy heyligen krystenhait. dye xpus mit seinem kostpern plut hertiklich derawet het. dy da bekümmert ward von den heyden von den ketzern. von den abgewichen von dem cristenglauben. von den tyrannen vnd wütrichen dy all zu den zeyten herschten. wenn aber yemant zu der seligen swester S. Margrethen sprach. waz bekümmerst vnd peinigstu dich vñ solch lewst dy geschehen. so ersewßzet sye von grund iis herzen vnd sprach. Dye muter der heyligen krystenhait in iren glidern wirt zu ryszen vnd gewülich gepeinigt. vnd ir sprecht. waz ez mich an gee. hat nit dy muter der krystenhait mich mitsampt ewch ander weiz gewaschen in der heyligen tauff. bin ich nit eine ausz iren töchtern. Ja für waz ich pins. Mit solchen vnd der geleich worten vberwant sy ir ansprecher. vnd reytzet sy auch zu mitleyden. Da sy aber sah dy vbel gröszlich zu nemen. nit allein von den tartern. ja auch von den dy krysten namen heten. also daz bey hundert jarn solch zwitragt kryg vnd durch achtung von nymant gedacht noch gehört ward. Erdacht sy ein newe weisz gotez dez allmechtigen zorn zu stillen. Sy legt hin daz herein hemd daz sy trug vnd legt an irn ploszen leyp scharpfte vel dy gemacht warn ausz grewlicher wilder ygels hewt. dye sy bey yn in dem

kloster genert hetten.*) vnd trug das kleyd also daz ir dy spitzi-
gen pörster gingen in ir plosze hawt. Sye nam auch oft disciplin
von iren dinerin mit herten scharpfen gerten vnd geyseln. Dise
kleider vnd gerten der disciplin hab ich pruder hans ein meister
prediger ordens vnd andere tagte prüder nach irem abgang ge-
sehen. Vormalß west nymant von der hertikeit der seligen dinerin
gotz denn allein drey person. vnd ward also von ir verhalten
vnd verporgen. daz daz nymant mocht erfragen noch erfaren.
Cap. VIII. Dyse selige dinerin gotez. versmehet alle dy person
öffenlichen dy ir da ryten daz sy sölt treten in die E.***) wy
hochwirdig sy ja warn. gewalten vnd macht. wann in den zeiten
warn etlich vnter den dy mit ir wandelten. got dinten vnd zu
tysch saszen dy ir ryten mit gantzer macht. daz sye sölt kumen
in dye werlt vnd kumen in dye ee. daz teten sy mit solcher
fürsichtikait in geheym. daz sy nicht gemerkt würden. dy geduldet
vnd leyd sy v̄m fryds willen. Darv̄m verwunderten sich alle dy
solche ir bestendikait vnd vnbeweglikait sahen. Ez heten auch
etlich solchen fleisz wy sy von dem orden vnd ausz dem kloster
möhten pringen. wann sy sich schamten vor ir also gebeschemet
sein. darv̄m sy auch suchten mangerley was duth mit etlichen
iren swestern dy leycht iren gunst darzu geben hetten. oder

*) A magyarban: hanem az zvl dyznonak bevret . . . negy vyne
zeleven (86. l.). — Az öv méreteit az író valószínűleg saját látomása alap-
ján írta a szövegbe; a többire nézve a vallomásokból idézhetők a követ-
kező fogytékos részletek: *S. Alexandria*, MREV. I. pag. 242: «Ipsa sancta
Margaretha quodam tempore dedit mihi septem ritios vivos ad custodien-
dum, sed nesciebam, quare hoc faceret, sed postea scivi, quod de pellibus
ipsorum faciebat scoriatas ad battendum se, et scoriatas postea vidi». Interrogata, si alique alie erant presentes, quando videbat predicta, respon-
dit: «Sic, soror Sabina, que battebat eam». — *S. Sabina*, pag. 204: «et sic
pluries verberavi eam . . . aliquando cum virgulis ubi erant apposite pelles
gritii». *S. Elisabeth*, pag. 199: «per dies tres ante mortem suam dedit
mihi . . . clavem a casa sua, in qua ego priorissa post mortem suam cum
aliis sororibus invenimus . . . et unam scoriatam de virgis, que erat coo-
perta de pelle gritii».

**) A magyar változat, mely e helyütt különösen bőbeszédűvé válik,
a «megutálás»-t egészen a háborús villongás okozóinak nyakába akarja
keríteni, nem fontolva meg, hogy sorai a következő részlethez bevezetésül
szolgálván, a csűrös-csavarás első pillanatra szemet szúr. Egyébiránt a
hely meglevő alakjában is világosan rávall forrására.

mit andern geystlichen. sünderlich Sanct Bernartz orden. daz sy da selbst mit den geystlichen swestern ir leben fürte. vnd mit den selben wonte. Am ersten süchten sy mit vil geheisz zu weichen. vnd gelobten ir grosz schetz herlickait vnd ere dez küniges. der prelaten vnd grafen. ja auch mit lawb dez Bapstesz. aber da sy mit allem irem fleisz vnd vermügen sy nit mohten wandeln nach irem willen. da enzugen sy ir alle zeitliche hilfe frewntschaft vnd heymsuchung. vnd ir zu gesicht vnd leydung vergaben sy von gold vnd sylber andern enden reylich ir gaben. vnd sy suchten sy mit scheltworten. vnd mit schewēchtzlichen gesichten vnd süchten sy zu leydigen mit worten vnd wercken alz vil sie kunden vnd mochten. vnd nit allein sie ja auch den gantzen Conuent droten sie vil v̄bels an zu thun. Ez wer denn daz sie iren gunst geb in dy e zu kumen. O waz vnd vil vnd manig leidigung sy led v̄m dye verharrung in dem orden. vnd stetikait ir seligen kew̄schait. an allein den tot sunst teten sy ir an allez daz sye erdencken mohten. Vnd wann sye dise echtung vnd kümernüsz frölichen leid v̄m lib dez hausz gotez. vnd hut der schonhait irs klostervnd ordens. es ist gütlich zu glauben. daz sy ir da mit daz verdinen der martirer auch erworben habe. *Cap. IX.* Da *sye nu kom zu ires endes zil ward sy gar abkreftig. daz sye iren meisterin vnd etlichen ausz den swestern sagt. daz ir dy zeit nahet irs sterbens. daz auch also geschah.* *Cap. X.*

XXVII. 94: *ky mind ezenkeppen meg telyek . . . hydeg kezde lelny*: *wann bei kürzen tagen begreyf sy daz fyber. *Cap. X.*

XXVIII. 96—97: *Mykoron jutot volna ez zentszeges zvz az ev betegsegenek tyzen harmad napyara . . . az ev orchayat zemenek alatta*: vnd an den dreyzehenden tag irer kranckait in gegenwürtickait einer guten menig der prüder vnd der swester dez genadenreichen jars da man zalt von xpi gepurt. m. cc. lxxj. jar in dem XXIX jar irs lebens. an XV. tag dez mondez ffebruarj*)

*) Ez a datum, mint már Knauz észrevette Magyar Sion, 1867. pag. 571. a Ranzanusnál is előforduló «XV. Calendas Februarii» (= jan. 18.) hibás fordítása. Margit jan. 18-án, Prisca napján halt meg, «sabato post completorium circa principium dominice noctis», mint Garinus írja (Paderborni kézirat, cap. 60. Vö. Magy. Sion, 1867. pag. 937).

beualhe sy ir sel irem schöpfer. vnd entsliff in dem frid. also gantz on smerzen. als sy nach leyb vnd nach gemüt gantz vnuer-meiligt vnd vnversert sich gehalten het. *) Allzu hant vnd dy heylig magt verschyden waz. daz wunderlich zu sagen ist. vnter irem antlitz daz sy selten. ja auch mit laven waszer begund zu reynigen. erscheyn solch wunderlich klarhait alz ein zyrd der vrstend.* *Cap. X.*

XXIX. 100—102: *Ennek felelvte meg jzeneek . . . az nagy jokfagu nep*: *) Sy auch sahen dez nehsten tages nach ir abschidung dy erwirdigen veter vnd hern. der ertzbischof von agran vnd ein ander bischof. vnd der probst zu ofen. dy sich dez vber alle masz ser verwunderten. dy prüder vnd swester weinten vnd wy daz waz. daz sy zeherten. y doch wurden ire herzen begoszen mit andechtiger frewd. vnd sprachen wyder einander. ez ist vns nit not zu weynen dez ewigen küniges tochter. sunder vns ist yber sye zu frewen. wann wir öffentlichen sehen. daz sy empfangen hat daz pfant des ewigen erbteils. **) O waz groszer klag waz da. nit allein der prüder vnd swestern

*) Vö. a XI. fejezetben: also eruand er . . . daz sy an der samstag nacht ym den ersten slaff abgegangen waz. Továbbá: quadam die Sabathi circa primum somnum expiravit. *Frater Michael*, MREV. I. pag. 290. mortua fuit post completorium. *S. Olimp.* u. o. pag. 221. Interrogatus, quot anni sunt, quod mortua est dicta virgo Margaretha, respondit: «Non recorder ad præsens, sed habemus in scriptis et de tempore mortis et de die». *Fr. Marcellus*, pag. 281.

**) Vö. Item dixit: Ista sancta Margaretha . . . quadam die Sabathi circa primum somnum expiravit, et tertia feria sequenti venit dominus Philippus, olim Strigoniensis archieppus et dominus Philippus Vaciensis episcopus cum eo ad istud monasterium, occasione obitus istius sancte Margarethe, et introduxi eos ad locum, ubi erat corpus ipsius, . . . et tunc sorores, que erant circa corpus ipsius, ceperunt eiulare, et dominus archieppus dixit eis: «Non debetis dolere super mortem ipsius, sed potius gaudere, quia habet signum resurrectionis», sed ultimum verbum de resurrectione non intellexi. *Fr. Michael*, MREV. I. p. 290. Hogy a magyar szövegben mutatkozó eltérések a jegyzőkönyvből valók, világosan mutatja a codex befejező része (Nyelvemléktár, VIII. k. 86. l.); bizonyára innen került a velum fölemeléséről szóló megjegyzés is, melyet a magyartól egyébként elég messze járó Garinus szintén elmond: Accessit propius et velum, quod tegebat virginis faciem, elevavit. tantique decoris in eius facie videns pulcritudinem . . . dixit. *Pád.* II. 1.

prediger ordens. ja auch vil ander menschen. dy sich befanden zursamen vntz auf den tag ir begrebnüş. dy da geschah durch dye erwirdigen veter vnd hern den ertzbischof vnd dy andern Byschoff. jn gegenwürtickait der libsten geystlichen. der mynder prüder. vnd dez weiszen ordens. der prysterschaft. pfarrern. vnd werltlicher lewt. man vnd frawen. der armen vnd der edeln. vber dy masz ein grosze menig. dye all got lobten vnd danckten in seiner dinerin. *Cap. X.*

Íme János fráter munkájának a magyar legenda első részére, a tulajdonképpen való élet- és jellemrajzra való hatása. Látni való, ez a hatás nemcsak a szövegeknek egyes darabjaiban mutatkozik, hanem abban a ragaszkodásban is, melylyel a magyar író a forrás I—II., de különösen VII., majd VIII—X. fejezetének rendjéhez igazodik. A tanuvallomások jegyzőkönyvéből egész sereg kisebb-nagyobb részlet ékelődik János mester szövegébe; itt-ott megbővül egy-egy mondat több-kevesebb új, részletező vonással, különösen nevekkal, másutt a részletek sorrendje egészen fölbomlik, új alakot ölt: de azért alig marad valami fölhasználatlanul, s az új munkában világosan szembe szöknek a régi mű keretei. Mindez olyan világos, szinte kézzelfogható, hogy kétségbe vonni egyáltalában nem lehet.

Hasonló jelenségekkel találkozunk a legendának II. részében.

Érdekes, hogy a magyar mű egészen elhagyja János legendájának első részéből az utolsóelőtti mondatot. Azonban a dolog egyszerre érthetővé válik, ha megfontoljuk, hogy János fr. e helyütt Margit temetését Sz. Prisca napjára tette, a mi határozottan tévedés. Hasonlóképp hiába keressük a magyar I. részében János I. részének végső szavait: «vnd da erzeigten sich zu hant gotez wunderwerk. dye da gaben aller meniklich zewgnüşz irs heyligen verdinens in der ewigen selikait»; — ám a II. részben, a címzésül szolgáló említett sorok után egyszerre rájuk bukkan a szem a következő megjegyzésben: «Sem meg nem fogyatkozanak az ifteny erevnek myelkevdety. ez zent zvznek halalának jdeyen. Mely ifteny erevnek myelkevdety. ky jelentyk vala ez zent zvznek. zent margyt azzonnak erdemet».

Erre következik a Margit halála idejéről feljegyzett négy darab visio, melyek közül kettőt Ranzanusnál is megtalálunk, holott Garinusnál merőben ismeretlenek s az Acta SS. Boll. tudósai-

nak is csupán Hernando de Castillo nagy munkája által jutottak tudomására. E visiók a következők:

I. 109--110: *Mert vgyan azon eyel . . . es ez zent vzzet. Amen ihs:* In der selben nacht irs abscheydens vnd heyligen sterbens. waz ein fraw grosz glaubens. in der fern von dem kloster alz xxvj oder xxx meyl. der ward in dem geyst gezeygt der abgang der seligen swester S. Margarethen. dez morgens alz sy aufgestanden waz rüffet sy den hauszhern ein ersamen edeln man. vnd sprach zu ym. weszt ir nicht ob ich ni gesehen hab frawn Margarethen dez küniges tochter dy closterfrawn. Wist daz sye hewt verschiden ist. wann ich hab sie mit groszer glori sehen auf faren in den hymel. vnd sye hat mir gesagt. ir bedürfft ablasz der sünden. Eylet zu irm grab. da wert ir von got parmherzikeit enpfangen. der edel man verzoch zu kumen zu dem grab. darnach wolt er wissen dy warhait. vnd kom geryten zu dem kloster. vnd alz ym dy fraw gesagt het. also eruand er alle ding geschehen. daz sy an der samstag nacht ym den ersten slaff abgegangen waz. vnd erst vor seiner zukünfft begraben. da sagt er den prüdern dy warhait. alz ez ergangen waz.

II. 111--112: *Vala egy foror . . . az ev bodog tarfojjagaban:* Ein swester dez weissen ordens premonstratenses genant bey dem münster Sanct Michaels in derselben ynseln Sanct Marie. vor dem abscheyden der heyligen junkfraw swester Marg. wenig tag da vor aller nehst. sagt dye vorgeant swester auf iren ayd vor sanct Dominicus altar vnd sprach. Ich hab gesehen dy heyiligen gepererin gotez mit einer groszen schar der heyligen vnd sunderlich der heyligen junkfraw ein geen in dez gemach da swester Margredt sich lag. dy komen von himel. vnd ein kron wunderlicher vnd vnschetzlicher schön vnd hübschhait. dy dy muter der parmherzikeit in iren henten het. vnd krönet swester Margarethen damit. vnd daucht mich daz gar kostenlich stygen bereytet weren. mit gar kostenlichen stapfeln von dem ertreich vntz in den hymel. vnd gingen mit einander auf in den himel. von dann sye kumen warn. vnd fürten dy selygen swester Margarethen mit yn zu der gesellschaft aller heiligen. pald nach dem gesicht in kurzen tagen volget ir heylicher abgang.

III. 112--113: *Vala egy tyztelender zervz . . . ez latas el*

enezeek: Ein andere junkfraw ersams geslechts ein Reuerin genant Elyzabeth. bey Sanct Anthoni münster. dy weszt S. Margarethen in groszer kranckait. dy sah zu der zeit irs abgangs einen gar schönen stern ausz dem kloster gen vnd gemachsam auf steygen in dy lüft. da sy gefragt het dy die da gegenwürtig warn. waz daz wer. vnd waz daz bedewtet. da antwurten sy ir. dy sel swester Margarethen dez künges Bele tochter jn der ynseln Sanct Marie wirt gefwür in den hymel.

IV. 113—114: *Vala egy frater . . . Ezenkeppen ez latas el enezeek*: Ein pruder prediger ordens mit namen Toma dez Conuents zu Rab. der waz verschiden vor dem abgang S. Margr. darnach erscheyn er dem prior seins Conuentz vnd sagt ym er wer in dem fegfwer vnd pat von ym daz gepet der pruder vnd besunder daz sye ym hilf teten mit mesz lesen. den fragt der prior vnd sprach. wy stet es ım vnsz frawen swester Margr. dy waz inner XXtzig tag verschiden. da antwort er. Sye ist auf gestigen in einem gülden kleyd ım geben mit mangerley varb.

A csodatörténetek, példák második fejezetének darabjai:

I. 114—116: *Vala egy zvz ky vala tamadvan . . . Mert ev vala lelkeknek jduejfejenek zeretevye. Alleluia*: Ez waz ein edele junkfraw dez selben klostere der swester eine. sy sagt vor den erwirdigen vettern den Byschofen. dez Bapstet ketzer meister. dy zu der zeit gegenwürtig warn ym kloster. daz sy zu einer zeiten in der Collation in dem Conuent mit den andern swestern waz gewesen nach gewonhait vor Complet. [vnd het betrahtet dy eytelkait der werlt. vnd dy stend der werltlichen mit groszer begird.]*) vnd het ein lange weil verzogen mit sölchen

*) A []-be tett, nagyon is általánosságban vertengő mondatot a magyar változat részletezőbbel pótolja. Sajnos, Soror Petronellának (ki vala «negvened soror . . . es vala ongay peter urnak leanya», mint a codex 229. lapján olvasható) tanuvallomásai nem kerültek napfényre. Azonban, szerencsére, az idevágó helyet igen híven jegyezte fel *Garinus* (I. cap. 54.), noha egyebekben aztán eléggé eltér mind Jánostól, mind az ezzel egy nyomon járó magyar változattól. *Garinus* szerint «Soror quedam, nomine petronella, dum adhuc esset novicia, . . . cogitare cepit in corde suo, quales vestes gereret, et quales in domo patria dimisisset. Gerebat enim vestes religiosas asperas. et villes. In parentum domo dimiserat preciosas, delicatas et molles. Cogitationes ei varie succedebant, et dicebat in animo suo si mansissem in seculo, potuissem habere vestimenta discoloria, vestita

verpildungen. da aber der Conuent waz auf gestanden. da rüffet mich swester Margr. zu ir in ein ort. vnd straffet mich mit groszer gütikeit. *) vnd sagt mir all mein verpildung, da mit ich mich in der Collation verpyldet het. vnd vermant mich daz ich mich fürpasz solt hüten vor sölchen eyteln vnd vnnützen verpildungen. daz ich mer zeyt nit so schedlich an würd. da schamet ich mich. vnd pat sy mir zu helfen mit iren gepet.

II. 117—118: *Vala egy soror ez clastromban . . . kere zent margyt azzont*: Ez waz ein geystliche swester dez selben klostern gleicher weis mit der e gemelten. da dy sas mit andern swestern ob tysz. da bekümert sy sich mit einer andern swester von der sy etwaz geleydigt waz. mit groszer vnwürdigkait dez herten gedacht sy wy sye sich gen die andern erbiten wolt. dy selyg swester S. Margareth nach dem Gracias rüffet sy dy swester zu ir. vnd fragt sy waz sie ob tysz gedacht hat. vnd womit sy bekümert wer gewest. da antwort sye vnd sprach. sye wer mit der speyz bekümert gewest. da erzelt S. Margreth der swester all ir verpyldung vnd vermant sy. daz sy ir herz für paz mit solchen schedlichen gedanken nit zu risze vnd bekümert. vnd ir gewissen leydigt. Die swester dancket ir gar fleiszig an rast sölchs fleisz den sy gehabt het vber daz heyl ir sel. durch dy offenwarung gotez vnd mit groszer demütikait nam sye solch vermanung auf. in hoffnung. daz sy durch ir gepet fürpaz getrawet sich zu hüten vor sölchen unwirdigen verpyldung wyder iren nehesten.

III. 118—124: *Ejmeeg illyen pelda oluajtatyk: S. Alincha*, MREV. I. pag. 274. Vö. Pray, Vita S. Elisabethæ viduæ etc. pag. 232—235.

fuisse duplicibus hornamenitis . . . distabat ab ea plurimum, nec eam quoquo modo videre poterat sancta virgo . . . Recedentibus ergo sororibus de refectorio, per sanctum edocta spiritum accessit ad noviciam et tenuit manum eius ac ridendo dulciter dixit illi. O petronella carissima es iam nimis pulchra vestimentis et hornamentis mundanis?

*) A magyarban közbeszúrva: «mondván. Immar hyzem jgen zeep vagy, avagy jgen zeepnek lattatol az zeep ruhakban». Vö. Item dixit, quod quadam die, dum esset in collatione ante completorium, ipsa virgo Margaretha vocavit ad se sororem Petronillam, et secreto dixit ei: «Num quid apparuisti multum pulchra in istis vestibus et ornamentis mundanis, de quibus cogitabas?» S. Margaretha, MREV. I. pag. 191.

IV. 125—126: *Vala egy foror kynek vala neue candida... korfaganak okaert: S. Candida*, MREV. I. pag. 261—262.

V. 127—129: az 1268-iki áradás: Fr. Marcellus, *S. Olimpiades* vallomásai alapján. MREV. I. pag. 280—281., 223., 192., 196., 243. Vö. Nyelvőr, 1906. 463—4.

VI. 129—131: *Ejmeeg vala egy foror . . . meeg ez velagban elven. Amen. ihs maria*: Ein ander swester dez selben klostere sicht swerlich. also daz sy nichtz enpfand daz ir ein hoffnung w der gesuntheit. zu der fügt sich sant Margareth vnd het grosz mitleyden vber sye. Alz sy vol parmherzikait waz vber dy sichen vnd allen mit leydend. nam sye der sichen war. vnd tet ir etwaz artzney alz sy denn gehört het. vnd meint die sich solt sich davon peszern oder gesünt werden. da ward dy krank swester also sich. daz ir daz gesprech verlog vnd kam von ir vernunft. darvorn ward dye selig swester S. Marg. ser betrübt. vnd vorchet daz sy nicht sach wer dez todz diser swester. da mit sy gemeynt het irn gesunt. doch pracht sy ir dy tapfel mit dem heiligtum von dem heyligen holtz dez krewtz ihu xpi. daz sy allweg tag vnd nacht vor iren augen gewon waz zu haben. vor dem pett sy mit auszgespanten armen. vnd zusammen gefügten henten. mit heyszen zehern. mit tyffen sewftzen auf in den hymel. vnd mit gantzem getrawen pett sy also. Her ihu xpiste. ist mein dinst in keiner weis genem vor den augen deiner maiestat. wy daz ist daz ich dein vnwürdige dirn pin. jdoch pit ich dich daz du in mir tust dein parmherzikait. daz dise krancke deine dinerin vñ dein vberflüsige gütikait enpfaher ir vorige gesuntheit. pald da sye daz gepet also getan het ward dy sich gesunt.

VII. 132—134: A kútbaesett leány megmenekülése. — A magyar változat e részben egészen mellőzi Jánosnak kivonatos szövegét s helyette a leány, *Ágnes*, és *S. Olimpiades* vallomásából (MREV. I. pag. 229. és 222.) állítja össze elbeszélését. V. ö. Nyelvőr, 1906. 464.

VIII. 134—136: *Vala egy frater . . . byzonsagot tevn*: Pruder hans conuersus ausz der nacion. ein getrewer vnd andechtiger man. der het dy febres allweg an dem virten tag. von S. Dominicus fets vutz zu lichtmesz. vnd all ertzt hetten ym

abgesagt daz leben.¹⁾ der kom an dez gescheft venster dez klost-
 sters vnd rüffet swester Margareth. alz ob er etwaz potschaft
 het zu ir. Da kom sy eylend. da sprach der pruder zu ir. Swester
 Margar. deyn geystlicher vater. pruder marcialis prior prouincial
 hat mich gesant zu dir. daz du got für mich pitest. vnd mich
 erledigest von dem tod der mir nahen ist. Sanct Margar. be-
 trachtet sich vber dy red. darnach sprach sy zu dem pruder.
 Vnsz her ichus xpus. der da vertreybt dy kranckait vnd ver-
 leyhet gesunthait. aber ich als vil ich mag. wil ich tun. daz
 mir von meinem geystlichen vater gepoten ist. doch pit du für
 dich selbs andechniklichen.²⁾ Zehant kom sy eylend in ir ke-
 merlein an dy stat irs gepetz.³⁾ vnd der daz fyber het. daz yn
 solt haben dez tagez gepeinigt verlisz in gantz vnd ward gesunt
 durch daz gepet S. Margarethen. Da lobt er got mit groszen
 frewden. Daz zeychen ist geschehen in gegenwürtikait vil prüder.

IX. 137—138: *E/meeg jllyen choda tetel . . . es zvz zent
 margyt azzont*: Eines tages in denselben zeiten kom der pro-
 uincial mit etlichen prüdern dar. vnd ging in daz kloster. daz
 er wolt heym suchen dy krancken swester. da hysz er swester
 Margar. mit ir meisterin vnd etlich ander swester myt ym gen.
 da vand er vier swestern nouitzen arbeyten an dem fyber daz
 sy swerlich gequelt wurden. da paten dy krancken den pro-
 uincial. daz er die swester S. Margr. hisz daz sye got für sy
 pet. daz sy durch ir verdinen gesunt würden. da sprach er S.
 Marg. waz ist daz fraw swester Margar. daz dein swester so
 schwerlich gequelt vnd gepeinigt werden. wo ist dein mitleyden.

¹⁾ A magyarban közbeszúrva: «Mykoron azert az jdevbely pro-
 uincialis . . . meg gyogehtanaya jmadfaga mya». Vö. «Fr. Joannes conuersus,
 qui fuit socius meus . . . et cum indigerem eius societate ex eo, quod
 debebam me transferre ad visitandum loca remota, misi dictum fratrem
 ad ipsam beatam Margaretham, mandando sibi per eumdem fratrem in
 hæc verba». *Fr. Marcellus*, MREV. I. pag. 280.

²⁾ A magyarban beszúrva: «fmeeg monda zent margyt . . . Ma va-
 gyon hydeeg lelev napom: et illa respondit: «Quando erit dies abscissionis
 (Garinusnál: accessionis) tue?» et ipse dixit: «Hodie». *Fr. Marcellus*,
 MREV. I. 280.

³⁾ «hog ky vagyon az kar kezezt es az kevfalkevet. az az kyt
 maftan hyvonk zent margyt azzon helyenek». Valószínűleg a compiler
 vagy a másoló megjegyzése.

Gee pald eylend vnd pit für sy. daz in der her geb gesunthait. Sanct Margar. alz sie vol scham waz smyrte vnd sprach nichtz. da der prouincial mit den prüdern ausz waz. gab sy sich in ir kemerlein alz von gepot. vnd wolt ir gehorsam volpringen. dez morgens durch daz gepet Sanct Margar. verlisz daz fyver dye swestern vnd wurden gantz gesunt.

Németben, magyarban ezzel a csodával zárul a miraculumoknak második szakasza. Nyomon következik a harmadik rész: Jánosnál a XIII. fejezet: ama csodás események sorozata, melyek immár a királyi szűz halála után, részint koporsójánál, részint legalább az ő «érdeme mya» történetek.

I. 139—142: *Zent margyt azzonnak halala vtan egy ezten devuel . . . erdeme mya az koporjonal*: Daz got auch wunderzeichen durch sye hat gewüreckt nach irem abgang bey jarst fryst vnd fünf monat. woll wir etliche hy beschreyben got zu lob. *) Anno domini m. cc. lxxij. am dreytzehenden tag dez monez junii. am eritag nach dem achten tag dez pfingstags. nach der dritten stund dez tagz. waz ein zymer man virtzig jar alt. genant Benedictus von einem dorf genant Dan. Bystum waszen. der waz drei gantze jar krank. also daz ym dy kny zu der prust. dy waden der pein von dem zusammen zihen der adern anhaften den hüfften. daz er der füz keynen prauchen mocht. vnd stet am rüch lygen must. da der hört daz Sanct Margareth abgangen waz. da kom er mit hylf seiner frewnt zu dem grab S. Margar. vnd sprach. Ist daz ich daz grab der dinerin gotz berür. so hoff ich. ich werd gesunt von den sichtagen vnd erlöset von dem leyden. Da sprach sein muter zweyfelend. Alz dein vater da der gestarb ist wyder auf gestanden. also wirstu auch gesunt. Der sich man lisz nit ab. zu letzt fürten sy yn zu dem grab sanct Margr. da verjahe er mit sölchen Worten. vnd pett also. Ich glaub meine fraw junkfr. sanct Margr. du

*) A magyar itt beszűrja: «Elevzer ezenkeppen». E két szóval Fraknói szerint (MREV. I. pag. CVIII.) az író azt akarta mondani, hogy a nyomban következő csoda a Margit sírjánál történetek közül időrendben a legelső volt. Fraknói kimutatja, hogy az 1272. június 13-iki eset nem lehetett ilyen. János fr. nem is állít róla semmi effélét, s a magyar változat szintén csupán azért szűrhatta eléje az «elevzer»-t, mivel az esetet forrásában az első helyen találta.

tochter meines hern dez küniges Bela. daz dû von kinthait vnserm hern jhu xpo mit versmehen deiner eltern vnd der werlt . . . in tyffer demutikait gedinet hast. vnd zu solchen verdinen kumen pist. daz du mich von dem gröszten leyden. vnd smertzlicher peinigung maht erlösen ob du wilt. vnd darvmb pit ich dich mit vollem gelawben vnd begirlicher andacht. daz du geruchest mich gesund zu machen. Also lag er bey dem grab vnd wartet gotez gnaden ein ganze wochen. da dy wochen nu vergangen waz. vnter der hohen mesz. dy gesungen ward auf dem hohen alter vor dem Sanct Margr. begraben waz. empfang er gantze gesuntheit durch ir verdinen. vnd stand auf an aller menschen hylf. vnd mit ausgepreyten armen. legt er sich auf daz grab vnd danckt got vnd Sanct Margr. der gnaden. darnach ging er frölich heym in sein hawsz. kürztlich darnach mit seinen nachgepawrn besucht er aber daz grab der seligen junkfr. S. Margr. da daz erhal in dem land. da komen vil der krancken. vnd der behaften mit dem tewfel zu irem grab vnd rüfften sy an mit getrawen. dy wurden all gesunt vnd erlediget von dem veint vnd gingen wider heym vnd lobten got.

II. 141—143: *Vala nemely frater . . . Ezenkeppen el mene:* Ein pruder dez spitals ein ersamer man gutez gezewgnusz bey allen lewten. andechtig waz er zu got vnd den heyligen. der hisz albert. der het daz vir teglich fyver. vnd led grosze angst vnd smerzen da von der enpfalh sich ganz Sanct Margarethen mit andechtigem gepet. vnd mit vergiszung vil zeher. da er volbracht sein gebet. alz pald ward er gesunt. vnd stand auf von dem pett der kranckait. vnd kom zu dem grab sanct Margarethen. vnd danckt got alz wol zam. vnd sagt den prüdern vnd swestern dez ordens. vnd aller mencklich got zu eren. daz ym got dy genad getan het ṽm daz verdinen der heyligen junkfrawn Sanct Margarethen.

III. 144—145: *Vala egy lean . . . telyejjeggel meg gyógyvlla:* In den selben zeyten nach dem fest S. francisci am andern oder am dritten tag. da kam ein zwelf ierig töchterlein eins hawszvater genant pincka. ausz dem pistum zu agran zu dem grab S. Margr. ṽm gnad der gesuntheit zu erwerben. der waz ir lincke hant lam von kinthait auf. vnd wider seyts gekeret zu den achseln. vnd dürr. daz sy nichtz den hawt vnd beyn daran

het. dy süchte etlich tag heym das grab S. Margr. vnd zu letzt an einem tag. vnter der hohen mesz. da gelesen ward das ewangelium. jn gegenwürtikait einer groszen menig volks. ward daz dirnlein gantz gesund. also daz sy mit der hant tet waz sy wolt. vnd in den tagen da sy also da waz. wuchs ir das fleysch vber daz gepeyn. da zeygt sy die hant aller meneklich got zu lob vnd ere vnd danckt der durch dy daz zeichen an ir geschen waz.

IV. 145—148: *Vala nemely vz apaccha . . . es hala adajokban*: Ein edele geystliche junkfr. künkliches stammes*) da dy hört sölech zeyehen dy got tet durch daz verdinen S. Margr. an den sichen. da wyder rett sy die vnd wolt die nit gelawben. zu der zeyt geschah daz ein fraw iemerlich begryffen ward an der gycht. also das sie irs gantzen leichnams keyn geprawchen het. denn der hent vnd dez hawbtz. mit den kroch sy ellen-diklich. vnd dente also nach ir den leichnam. ausz der kyrchen ward sie getragen auf einem seszel. da daz dy vor genant junkfr. ersach durch daz venster. wolt sy gewar werden dez vermügen vnd verdinen der wirdigen junkfr. S. Margr. vnd daz sy auch ires zweifels loz würd. sprach sy wyder sich selbs. Swester Margr. mach dy armen iamerigen frawen dy ich sehe gesunt. daz sy darnach got danek lob vnd ere sag. vnd daz ich ganzen glauben gewinn zu deiner heylickait. Alz pald bey einer halber or in angesicht der dy disz nit gelawbt.***) gewan dy sich so vil gesunts daz sy mocht kumen zu dem grab. vnd got von herzen vnd sel v̄m solche zeychen. Nach kürtzen tagen kom der pfarrer mit dem volk mit den crewtzen. vnd gaben zewgnüsz der langen kranckait. dy got durch daz verdinen sanet Margr. also in ge-

*) A magyarban beszúrva: «ev vala bela . . . vala neue margyt.» Vö. soror Margaretha, filia domine Anne, S. *Elisabeth*, MREV. I. p. 187. S. *Margaretha*, p. 193. S. *Stephana*, pag. 211. S. *Frosia*, p. 227. S. *Catharina*, p. 255. A «bela kyrálnak huganak» valószínűleg önkényes toldás Soror Margit, a kiről a jk. pag. 181. azt állítja, hogy «filia domine Anne, sororis coniugis regis Stephani», valószínűleg IV. Béla Anna nevű leányának volt gyermeke. Vö. Fraknói, MREV. I. pag. CXXI. Knauz, Magyar Sion, 1868. pag. 482.

**) «es nagy fokaffag volna az zent egyházban. es kevnnyerevlnenek ez neuolyas betegen».

sunthait gewandelt het. vnd danecten got. vnd dy. dy vor nit glauben wolt. der war benumen aller vnglawb. vnd ward gevestendt in der andacht zu S. Margar.

V. 148—9: *Elfmeeg vala egy jffyv . . . vern tevkelleterv egejjeget*: Ein junger genant petrus. ein sun eins mans der war genant Banck in dem spital S. Elspethen vnter perg. der genant ist sanct Gerardi. darṽm daz der selb lib heylig vor zeygte von den vngern zu den zeiten. da sy noch heyden waren. mit steynen getött ward ṽm gotz willen. der ebgenant jüngling waz lang zu pett gelegen. der hört daz dy krancken bey dem grab S. Margr. gesunt wurden dy daz heym suchten. Da liez er sich auch da hin bringen. vnd strecket sich da ṽbermacht auf daz grab. vnd rüffet mit glauben vnd getrawen zu got. vnd pat in daz er yn gesunt macht durch daz verdinen S. Margr. zehant ward er gantz gesunt. da dancket er got vnd S. Margr. mit andacht.

VI. 149—151: *Vala nemely vak hazy atya . . . gyogehtafnak jo teteleet*: Ein hawszvater da selbs in der gegen in dem dorff Bissenen. der waz langzeit plint. der hört vil von der hilf dy S. Margr. tet den sichen prechlichen menschen. der liz sich auch füren zu dem grab S. Margarethen. aber auf dy zeit ward er nit erhört. da kam er wider heym in sein hawsz betrübt. zu einen zeyten sasz er nach seiner gewonhait zu dem ofen. vnd rüffet zu ym sein hawsfraw vnd seine kinder. vnd sprach mit tyffen sewfzen. O selige mein fraw Sanct Margar. durch dein verdinen ser vil geprechenlicher menschen zu gesund kumen. vnd ich allein ṽm meiner sünd willen bin plint wider ṽm geführt in mein hawsz. Und hysz dy hawszfrawn daz venster daz im heiz bey im waz auf tun ṽm einer erkülung willen. an der selben stund in angesicht seiner hawszfrawn vnd seiner kinder ward ym daz gesicht wyder gegeben. Zehant berüffet er sein frewnt vnd nachgebawern. vnd den pfarrer. vnd sagt yn daz wunder. daz got mit ym getan het. vnd dancket got vnd dem verdinen S. Marg. vnd sy frewten sich alle mit einander. vnd darnach kürtzlich ging er wyder zu dem grab mit wals lichten. alz er gelübt het. vnd verkündet daz zeichen aller menklich got zu lob vnd ere.

VII. 151: *Elfmeeg vala nemely . . . ez zegen vak lean*: Ein

wirtige waz in der benanten gegent bissenen. genant nesta in einem closter der selben gegent. dy waz gantz plint fünf gantze jar. Dye lisz sich füren zu dem grab S. Margr. jn angesicht der prüder. vnd der dy dar gewallet hetten. ward sy gesehend. vnd lobet got vnd S. Margr. mit frewden.

VIII. 151—152: *Vala nemely penitencia tarto . . . nagy evreimmel*: Ein rewerin mit namen Elyza dewtsch landes dy waz acht jar plint. dy ward geführt zu dem grab S. Margr. vnd verhauet da etlich tag. vnd am nechsten tag nach der hymelfart vnser frawen ward sie wyder gesehend. da lobt vnd dancket sy got vnd S. Margr. vnd macht offenwar aller mencklich daz zeichen. daz got v̄m daz verdinen Sanct Margar. mit ir het getan. (*Garinusnál és a tanuvallomások fenmaradt részeiben ismeretlen miraculum.*)

IX. 152—153: *Vala nemely zabo . . . dycherueen az v̄ijtent*: Ein iunger sneyder in der stat wazen mit namen benedictus genant. der waz ein gantz jar vnd darv̄ber waszersüchtig. daz ym nymant des lebens vertröstet. der empfalhe sich mit ganzer andacht S. Margarethen. daz leben daz ym aller mencklich het abgesagt. ja auch dy ertzt. daz ward ym mit gesunt erlangert. durch daz verdinen. S. Margr. dy er andech̄iklichen het angerüffen. vnd an Sanct Cosmas vnd Damianus tag vor der menig allez volkz offenbart er solch gnad dy ym geschehen waz. (*Garinusnál és a vallomások fenmaradt részeiben ismeretlen miraculum.*)

X. 153—155: *Vala egy ember. kynek vala never marton . . . byzonjagot tevnek ez chodarol*: Ein man Mertein genant der het den hin vallenden sichtagen langzeit. vnd waz vast vngeschaffen worden. vnd waz nu von der vernunft kumen. daz er must gehalten werden an einer kethen. wann so er mocht ledig werden. so leidiget er. vnd waz nymant vor ym sicher. Den gelobten sein frewnt zu dem grab S. Margr. zu bringen. wer daz ym got durch ir verdinen gesunt macht. wy wol sye vast ferten zu dem kloster heten zu kumen. pald nach der gelubnusz alz bey einer halben stund. hub der sich an vnd sprach. Ich bin gesunt. last mich frey. Sy glaubten ym nit alz pald. vnd hylten yn dennoch alz bey einer stund. Darnach laszen sy yn ledig. da waz er gantz gesunt vnd vernünfftig. vnd ging wo er wolt. Da kyrchferten sye

zu S. Margr. grab. vnd gaben da zeügnüsz aller mencklichen von dem zeichen. daz got von seinen gnaden ṽm daz verdinen S. Margr. getan het. (*Garinusnál és a vallomások fenmaradt részében ismeretlen miraculum.*)

XI. 155: *Az cheley janos . . . eleue mutatak byzonjagval:* Ein ritter mit namen Johannes. ausz dem dorff chele dez Bistums zu dem fünfkirchen neben der tunaw. der het ein hausz-fraw dy waz vnuernünfftig. also daz sy geurteilt ward. sye wer beseszen mit dem bösen veint. darṽm sy auch gepunden gehalten ward. nu ṽm gesunthait willen der frawen gelobten nit allein dy frew̃nt. sunder auch dy nachgepawern. zu kyrchferten zu dem grab. S. Margr. wer daz ir gesunthait würd verlihen. vnd erlediget von dem veint. da ward sy zehant erlediget vnd gesunt. vnd sy volbrachten zuhant ir gelübñüsz vnd dankten got. vnd der seligen S. Margr. mit groszen fleisz. (*Garinusnál és a vallomásokban ismeretlen miraculum.*)

XII. 156: *Ejmeg vala nemely azzonyallat . . . lattak es hallottak:* Dez gleichen waz ein ersamer man genant Oposz. der het ein frawen dy waz als vnsinnig. daz sy must eingeloszen gehalten werden. der man vnd dye frew̃nt gelobten zu geen zu dem grab S. Margr. daz ir jr vernunft wyder würd. alz pald ward sye wyder ṽm gantz gesunt vnd vernünfftig. vnd sye volbrachten daz sy gelobt hetten. vnd sagten daz zeichen vil menschen ṽm pesserung mit groszer dancksagung got vnd S. Margr. (*Garinusnál és a vallomások ránk maradt részeiben ismeretlen miraculum.*)

XIII. 157—161: *Vala nemely tyztelendev . . . ez meg holt gyermeknek fel tamadajarol:* Ein ersamer man waz vom warmen pad pey ofen genant Boch aus dem Bistum da selbst. der asz eines tages zu vesperzeit in seinem keler. mit seiner hawsz-fraw vnd hawszgesind. vnd vnter dez slyf sein sun beseitz in dem keler. der waz genant Benedictus. da begund ein grosz teyl gemeüwers dez kelers ṽber yn zu vallen. Also daz vater vnd muter vnd daz gesind ausz wychen ṽm vorcht des nyderuallens. daz kint veruil. Da wurden dy eltern gar ser betrübt. vnd klagten daz kint mit leyd. also daz dy nachgebawern grosz mitleyden mit yn heten. Darnach gruben sye zu dem kint vnd wurffen daz erdrich hin dan. Da funden sy daz kint daz ez gewülich

zu müschet war. also kein gantz gelyd waz an ym. vnd daz zünglein waz ym vor dem mund zerpiszen mit den zennen. vnd rot gantz plutig. Da nu vater vnd muter daz kint in dem hausz bey yn sahen so trewerlich gestalt. da rüfften sy an dy parm-hertzikait gotez. vnd dy heyligen junkfr. Margar. wir piten dich durch dein verdinen. erweck vnsern einigen sun. vnsern selen vnd leyben einigen trost. wir wissen daz du durch dein verdinen vns macht parmhertzikait tun. Daz gepet teten auch dy frewnt. da daz metten ampt volbracht waz der swester in der ynseln S. Margr. da lisz der vater daz kint da heym. vnd kom er mit kerzen lichten vnd mit oppfer gelauffen zu dem grab S. Marg. vnd tet da sein gepet zu got vnd zu der gotez gepeerin mit heyszen zehern. vnd dy leych vnd dy sel enpfalh er S. Margr. mit gepet. Da er nu wyder heym ging. alz dy sunn nu auf ging. da komen gelauffen sein frewnt. dy sagten ym. daz daz kint wer wyder lebendig worden. da daz der vater gehört het. vnd daz kint lebendig vnd gesunt sach. da nam er ez an seinen arm. vnd aller hawszgesind vnd dy nachgepawern mit im. vnd prachten daz kint zu Sanct Margar. grab. Darnach pracht er ez dem probst vnd Caplan zu Ofen vnd zweyen By-schofen vnd einem abbt cistercienser orden den ketzermeystern des Baptes. vnd offent yn dy erstickung dez kindez. vnd wy ym geschen waz durch daz gepet vnd verdinen der h. junkfr. S. Margar.*)

XIV. 161—164: *Vala egy ember pejten . . . meg mutatak az gyermekvekt*: In dem Bistum zu Wazen het ein muter ir kint daz waz IX moned alt bey ir in dem pett. vnd von swerer arbeit vnd müden erdrücket sy daz kint also slaffend. da sy erwachet. da vand sye ez tot. da ward sy vol leydens vnd klagt vnd weinet daz vbel. daz ir widerfaren waz. alz ein töterin irs eygen plutz. der vater hysz nycolaus gar betrübten mit der muter rüfften S. Margar. an. mit groszer andacht. ob daz kint wyder

*) A vallomások jegyzőkönyvéből az esetre vonatkozólag csupán töredékek ismeretesek. Vö. MREV. I. pag. 375—8., 380—383. A »példa« után következő megjegyzés pedig, hogy a gyermek feltámasztása »meg vagyon faragván az zent margyt azzonnak koporfoyan. kyt faragtanak feyer maruan kebbevl«, nyilván a magyar író vagy másoló figyelmeztetése.

lebendig würd. sy wolten ez Sanct Margr. kloster geben daz ez got dinet sein lebtag. Nach der gelübnüsz hub daz kindlein an wyder zu erwarmen. daz vor erkaltet vnd erstarret waz. vnd dy sel kom wyder in den leichnam vnd tet seine auglein auf. vnd sah dy muter weinend an. Dy muter mit unsprechlichen frewden nam daz kint in ir arm dez weinen vnd klagen waz wyder gewendet in frewd. vnd sewget ez. vnd pald da dy sunn newer ward her gen. pracht sy ez zu S. Margr. grab. vnd dancket got vnd S. Margr. der groszen gnaden. Darnach in dem andern jar volbrachte sy ir gelübde. vnd oppferte ez got zu dinen in gegenwürtikait der kertzermeister des Baptes. (*Garinusnál és a valómások ránk maradt részeiben ismeretlen miraculum.*)

XV. 165—168: *Vala nemely jegbely . . . margyt azzonnak erdemerevl*: Ein fraw genant Elyzabeth waz vertrewet einem man der hisz Thoma. dy vm langes verzihen der hochzeit vngeduldig ward. zu letzt ward sy beseszen mit dem teüfel und lyf grawlich hyn vnd her. Nu lif sy irn vater an. nu ir muter. nu ir prüder. vnd leydiget sye. itzunt mit piszen. itzunt mit steyn werffen. vnd mit gewlichen slahen. dy ving man vnd legt sy an ein ketchen. vnd e sy beseszen waz da kont sy kein sprach denn vngerysch. aber da sy beseszen waz. da kund sy dewtsch. windisch vnd ander mangerley sprach. da rett sye. an den dritten tag ir besitzung ward sy gepunden pracht zu dem grab S. Margr. da war künig Stephan gegenwürtig. vnd dy grafen. vnd nahent allez sein hofgesind. vnd ir vater vnd muter. vnd andere ein grosze menig. dy mitleyden mit der beseszenen heten. vnd sich wunderten vber dy mangerley sprach dy sy rett. Da rüfften sy mit andacht S. Margr. an. daz sy ir zu hylf köm. vnd vm got erwürb daz sy erlediget würd von den pösen geysten. Alz pald erscheyn dy parmhertzikait gotez. vnd an dem tag der werden junkfr. S. prisca am den S. Margr. nach ir verschidung begraben ward. ward dy beseszen erlöst. vnd ward gantz gesunt. vnd kom zu ganzer vernunft. vnd verloz aller zungen sprach. an allein dy vngerischen. waz frewd lob vnd ere vnd dancksamkait got. vnd sanct Margar. erpoten ward. daz ist allen zungen vnmüglich zu sprechen.

XVI. 168—171: *Vala egy tyztelendő ember . . . hogynem mynt elezteb*: Ein ersamer man der hisz sponsa. der heymsucht

oft daz grab S. Marg. zu einen zeyten sprach er zu seinen gesellen. wir wöllen geen zu S. Margr. vnd sy grüezen. Daz hörten etlich geystlich lewt. dy wydersprachen daz. Nach zweyen tagen sprach er aber zu seinen frewnten. Ge wir yn dy ynseln sanct Marie vnser frawen dvrrh spazirens willen. vnd het nu der vordern andechtigen meinung vergeszen. Da sie nu an vingen zu schympfen. da ward ym sein rechte hant mit sweren smertzen ṽm geben. E denn sy ṽber dy tunaw geschyften. vnd der smertz mert sich. vnd ging ym auf vntz zu der achseln. vnd wurd im der arm dürr. vnd er starret. daz er in nit bewegen moht. Alz pald er mercket dise straff. da eylet er zu dem grab. vnd pat gnad vnd parmhertzikait vnd daz ym sein gesunthait wyder würd geben. Aber er ward nit erhört. darṽm wann sein zweyfel het er noch nit hin gelegt mit rew vnd er kantnüsz sein selbs. da ward er aller erst recht rewen vnd hub an S. Margr. von herzen an zu rüffen. vnd mit groszer andacht sprach er also. O du selige S. Margr. du andechtige gotez dinerin. mangerley sichen kumen ausz den gegenten dez künikreychs her zu dir. dy gen mit frewden wyder ṽm heym. nu pin ich gesunter ausz meinem hawsz ausz gangen. Sych ṽm meins vñglaubens willen. ge ich wyder ṽm heym. also krancker. mit smehe mein selbs. vñterweylen wenn yn der smertz peinigt. so begosz er daz grab ṽberflüsziklich mit zehern. mit groszer rew vnd pat stetiklich ṽm gesunthait. vnd also durch merung seiner begird. nehet ym auch dy ertzney. wann e sich dy vesper endet. empfand er gotez parmhertzikait. vnd S. Margr. verdinen. vnd ward volkumenlich gesunt. Da lobt vnd dancket er got vnd S. Margr. vnd offenwart daz allen menschen. vnd strafet künlich alle dy wyder ir heylickait waren vnd heimsucht ir grab mit andacht darnach manig mal. *)

*) Eddig a magyar és a német változat *sorrendbeli* egyezése. Az ezután következő miraculumok sorrendi viszonyát a következő sorszámok jelzik:

magyar: 17. =	német: 24.	magyar: 24. =	német: —
„ 18. =	„ 20.	„ 25. =	„ 25.
„ 19. =	„ 17.	„ 26. =	„ —
„ 20. =	„ 18.	„ 27. =	„ 28.
„ 21. =	„ 19.	„ 28. =	„ 29.
„ 22. =	„ 21.	„ 29. =	„ 27.
„ 23. =	„ 23.	„ 30., 31. =	„ —

Viszont a német változat miraculumai közül a 22., 26. és 30. számú ismeretlen a magyarban.

XVII. 171—172: *E[fm]eeg vala egy marton neveu ember . . . az papa kevuety elect byzonfaggal*: Ein man hysz Mertein ausz wynden des Bistums zu den funf kyrchen. der sicht langzeit vnd ward ein stumm. vnd lam an henten vnd an füszen. da der hört von den zeichen dy S. Margr. tet. da eylet er zu irem grab in getrawen der parmhertzikait gotez vnd S. Margr. grosz verdinen mit begleitung seiner eltern vnd frewnt. da er nu bey dem grab waz. vnd got vnd S. Margr. het angerüffet. vnd daz gepet volbracht waz. da ward er gantz gesunt. Daz bekant er vor den poten dez Bapstes öffentlich. vnd lobt got vnd S. Margr. (*Gar. és a vallomások ránk maradt részében ismeretlen miraculum.*)

XVIII. 172—173: *Vala nemely penitencia tarto . . . vevn tevkelleterv egej[je]gert*: Ein rewerin in der stat agran. ein erwerge matron¹⁾ leyd drey jar den flusz dez plutz mit swerem we dez hawbts.²⁾ da dy gehört het von den zeichen dy S. Margr. tet. da für sy da hin zu dem grab. wann vor swerer kranckait mocht sye nit dar geen.³⁾ vnd alz pald sy an rürt den weyel S. Margr. da ward sy gesunt. also daz sy darnach in zweyen jarn der kranckait nit mer enpfand.

XIX. 173—175: *Vala nemely nemes ember . . . mynd halalayg hyrdetny*: Ein edel man mit namen petrit von dem geslecht kata dez Bistums zu watzen. der het vil swer kranckait. Er waz nahet gantz zu prochen an seinen glydern. vnd zu letzt ward er gantz gychtig an seiner rechten seyten. daz er sich an hilf weder wenten noch keren mocht. der het grose andacht vnd glauben zu der hylf S. Margr. vnd rüfft sy also ligend mit innickait oft vnd vil an mit vergiszung der zeher. vnd er von

¹⁾ A magyarban beszúrva: «es ev vala arany fono». A vallomások megmaradt részeiben (vö. MREV. I. 361—2., 371—2., 374.) nem fordul elő. *Garinus* (Pád. II. 60.) szintén nem tud róla.

²⁾ A magyarban közbeszúrva: «mykoron mynden ev jozaga el kevlten fekenneyek». Vö. *Elisabeth* begina vallomásában: «Exibat sanguis de corpore suo, et non poterat surgere de lecto». MREV. I. p. 371. A többitől mind Gar., mind az ismert jegyzőkönyvi részletek hallgatnak.

³⁾ A magyarban közbeszúrva: «Mykoron meeg az vton june erze ev magat meg kevyebevdny». Vö. *Miza* vallomásában: et postea quando ascendi currum, occasione veniendi ad sepulcrum eius, incontinenti liberata fui. MREV. I. p. 362.

seiner kranckheit wegen weder mit wagen noch mit sliten zu irem grab kumen moht. da er nu also lag vnd enzündet waz in ir begird. erscheyn sy ym mit andern zweien ersamen personen dy ir nach folgten. vnd berürt den sichen. vnd sünderlich an der gychtigen stat. vnd sprach. In dem namen vnsers hern ihu xpi nach deinem glauben enpfah dein gesuntheit. alz du begert hast. vnd verswant an der stat. Da er nu erwachte. vnd sich gesunt enpfand. da stand er eylend auf ausz seinem pett. vnd kom zu S. Margr. grab mit andern edeln mannen. vnd dancket da got vnd der heyiligen junkfr. S. Marg. seiner wolteterin. vnd rüffet daz zeichen ausz aller meniklich. vnd hört nit auf all sein lebtag daz ausz zu predigen vnd zu weytern. (*Garinusál és a jkv. megmaradt részeiben ismeretlen miraculum.*)

XX. 175—6: *Vala egy gyermek . . . nagy enekleffel*: Ein kint genant joan ein sun dez zymermann in der vorstat vnterm perg zu Ofen. het ein gantz jar den sweren hinuallenden sichtagen. vnd het vil meyl vnter seim antlütz gewunnen. dy elterngelobten daz kint zu S. Margr. grab. vnd vnter wegen alz sy da hyn gingen ir gelübd zu volbringen. ward ez gantz gesunt. da danckten sy got vnd S. Margr. der gnade. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXI. 176: *Ejmeeg nemely iffyv . . . legottan meg gyógyvla*: Ein erwerger man genant Symon dez bistums zu agram der het ein jungen sun der hysz andreas. der het vir jar den hohen sichtagen. alz swerlich daz er yn dez tagz zu vir malen peinigt. daz er den zusehern bedaucht tot sein. Den gelobten vater vnd muter zu S. Margr. grab. zu hant da sy newër mit ym zu dem grab komen vnd er den weyel S. Margr. berürt da ward er gesunt. vnd erscheyn für pasz nichtz mer an dem jüngling sölicher ding kranckait. Da dancket vater vnd muter got vnd S. Margr. mit groszer andacht. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXII. 176: *Ejmeeg nemely myklos . . . fogadajat betelleyfeyte*: In dem dorf der heiligen driualtikait. waz ein man mit namen nycklaz. der het dy fevres ein gantz jar vnd waz swerlich geswollen. daz dy ertzt meinten. yn würd pald dy waszersucht an kumen. Da gelobt er. er wolt den swestern da S. Margr. ligt. ein gantz jar dinen in irer ere an allen lon. zubant ward

er gesunt. vnd got zu lob er vnd danck. volbracht er sein gelübnüsz getrewlich. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXIII. 177—181: László kir. gyógyulása: Da der herr künig ladislaus nach dem heiligen künig ladislaus der ander vngerisch künig. nahent dreyzehen jar in swerer kranckait geliden hat vnd dy ertz all an ym verzagt waren. da betaichten dy fürnemsten hern dez reichs. daz dem reych möcht schad geschehen durch den abgang dez küniges. Da namen sy zuflucht zu got vnd zu S. Margr. vnd ruften yn an daz er ðm daz verdinen S. Marg. gesunthait wolt geben dem jungen künig. wy wol aber der künig sich lag nahen bey dem Closter S. Margar. So mocht er doch vor kranckait zu ir grab nit kumen. darÿm ward ym zupracht der weyl S. Margr. in dem sy verschyden waz. den punten sy dem künig ðm sein hawbt. an der stat ward er gesunt in dem hawbt. Darnach begund er zu swytzen. Darnach kom er zu seiner vernunft vnd ward gantz gesunt. da vand er den weyl auf sein hawbt. dancket er got vnd seiner gepererin. da sagt man ym daz ym sein gesuntheit durch dy hylf S. Margrethen wer wyder geben. Da kom er nach kurtzen tagen mit fuszen gegangen zu ir grab. vnd dancket got vnd S. Margr. der gnaden.*)

XXIV. 181—182: *Mykoron bela kyral rakatta volna . . . ev beleye vety vala menden remenfeget*: Károly vitéz, ujbudai bíró vallomásából fordítva, MREV. I. pag. 302.

XXV. 182—184: *Azert tevrtenek jllyen dolog . . . Ezer. keet zaz. hetvenkeet eztendevben*: In der stat zu Ofen waz ein fraw die hysz Agnes. dy het dy ffevres alz vast vnd alz swerlich. daz sy rechtsam krüppel waz. vnd sich selben weder keren noch wenden mocht an hylf der diner.***) zu letzt ward sy zu

*) A jegyzőkönyvnek László meggyógyulására vonatkozó részeiből csupán az egyik orvosnak, Magister Gerardusnak vallomása — ez is csak töredékesen — ismeretes. Vö. MREV. I. pag. 229—230.

**) Vö. *Quedam neptis mea (Agnes) filia cuiusdam mee sororis, quodam tempore fuit infirma per decem septimanas ita graviter, quod quatuor medici, qui habuerant eam in cura, dimiserant eam pro mortua, et expectabamus omni die, quod moreretur, et vocatus fuit tunc dominus Christianus, plebanus ecclesie sancte Marie de Buda, et dedit sibi corpus Christi, et inunxit eam, et aliquantulum post perdidit loquelam ex toto, nec loqui poterat. Dominus Carolus*, MREV. I. pag. 302.

dem tod nahen. Ir muter vnd ir frewnt warn ser betrübt. vnd gelobten sy zu S. Margr. grab.¹⁾ alz sye sye nu da hin gebracht.²⁾ da prachten dy kloster frawen S. Margr. gürtel. da dy kranck fraw den v̄m gegürtet. da weych von ir aller sich-tum. also daz sy an aller menschen hylf sich auf richtet. vnd mit groszen frewden wyder heym zugen³⁾ mit lob gotez vnd S. Margr. heiliges verdinen.⁴⁾

XXVI. 185—187: *Vala nemely nemes rr alexander . . . dyaky nyelveen: Dom. Alexander de Cals*, MREV. I. pag. 378—380.

XXVII. 187—188: *Vala nemely nagy neme[le]geve ember . . . zent margyt azzonnak erdeme myat: Jacobus der graf michael niterensis genant. der hat groszen wetagen in dem augen vnd ging ym ab daz recht aug. daz er nichtz da mit gesehen mocht. vnd meret sich der smertz stets. All ertzt warn verzagt. vnd weszten ym nit zu helfen. Darv̄m kert er sein andacht zu der heyligen junkfr. S. Margarethen. vnd kom zu irem grab. vnd rüffet sye mit groszer andacht an. daz sy ym durch ir heyliges*

¹⁾ A magyarban: «fogadást tevnek . . . hog zent margyt azzonnak halála napya estyt vyzzel kynyerrel bevhttevlneye», a mi a vallomások egyes pontjainak szemmel látható összezavarása. *Agnes* asszony maga mondja a szentségvizsgálók előtt (MREV. I. p. 316), hogy efféle fogadást ő tett, de ő is csak később, Sz. Margit sírjánál: «Ego stabam iuxta sepulcrum . . . et rogabam istam sanctam Margaretham, quod sanaret me, et promisi si me sanaret, quod ego dicerem qualibet die ter «Ave Maria» et ter «Pater noster» tempore vite mee, et ieiunarem vigiliam suam, et festarem diem eius».

²⁾ A magyarban beszúrva: «es heet napyglaŋ zevnetlen marada az koporfonal». Vö. et ibi stetit per diem illam, et non fuit sanata; et postea fecerunt eam portari in quamdam domum . . . et in dicta domo stetit per sex dies et iterum fecerunt eam portari ad dictum sepulcrum, et . . . surrexit in pedibus suis. *Dom. Carolus*, MREV. I. p. 302. Vö. et in quarta die stando circa dictum sepulcrum fui sanata. *Domina Agnes*, MREV. I. p. 315. Interrogata, si de die et de nocte stabat ad dictum sepulcrum per illas quatuor dies, antequam sanaretur, respondit: «De nocte stabam in domo domini regis, que modo destructa est, et de die apud sepulcrum predictum». U. o. pag. 317.

³⁾ et rediit in domum suam super montem in castro Bude. *Dom. Carolus*, MREV. I. pag. 302.

⁴⁾ Az esetre vonatkozó vallomásoknak csupán két töredéke maradt reánk (MREV. I. pag. 302—303., 315—317).

verdinen erwürb gesunthait. Zehant ward er gesehend vnd gantz gesunt. Da lobt vnd dancket er got vnd h. junkfr. S. Margarethen. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXVIII. 188—190: *Vala egy jobbagy. kynek vala neue albert . . . bekejjegget haza menenek*: Ein herzogin Anna genant wallet zu dem grab S. Margr. dye veriah bey irem ayd. daz ir graff Albrecht banus genant von kuchet. nach groszer seiner krankheit dy er het an seinem gantzen leichnam. er waz geswollen vnd waszersuchtig. vnd waz keyn hoffnung seiner gesunthait. Aber durch dy vermanung seiner frawen vnd frewnt. gelobt er sich zu S. Margr. grab. vnd pat sy mit andacht. daz sy ym erwürb gesunthait. da geschah ein grosz wunder. Wann in der selben nacht verging ym dy gewulst. vnd ward gantz gesunt. vnd er danckt vnd lobt got vnd S. Margr. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXIX. 190—192: *vala nemely tyzta nemejjegve ember . . . nagy jo tevkelleter's Egejjegben*: Ein edeler graf genant Ampudinus, der het ein kranken sun. vnd da er den ym seiner tzarthait vnd groszer krankait wegen zu dem grab S. Margr. nit pringen moht. da pracht man ym S. Margr. weyel. vnd wyckelten daz kint darein. zehant ward ez gesunt. Da danckten sy got vnd S. Margr. (*Gar. és a jkv. m. r. ismeretlen miraculum.*)

XXX. 192—194: *Vala zent erjebet azzon fulvaban . . . zent margyt azzonnak choda tetelerevl*: Nicolaus, qui stat in villa sancte Elisabethae, MREV. I. 334—335.

XXXI. 194—196: *Vala megeren egy azzonyallat . . . dychyrvéen az vr ijtent az ev zentyben*: Maria, uxor Joannis de Meger, MREV. I. pag. 336—337.

III.

A szövegeknek ebből a tüzetes összehasonlításából megtetszik, hogy a jegyzőkönyv ismeretes részeinek hízagossága miatt főkép a miraculumok minden egyes sorának eredetijét idézni nem tudjuk;*) másfelől azonban bebizonyult, hogy a

*) A legenda első részéből meghatározatlanul maradtak a következők: 1. es hala adafokat tezen vala. 15. l. | 2. Ezeknek okaert es ezekhez hafonlokert. ez zentfeges zvv myndeneknek vala jgen kedues. es mynde-

magyar legendának első két része vagy közvetlen Joannes Vercellensis után, a tanuvallomások részleteinek felhasználásával, betoldozgatásával s rendszerint a forrás-szövegeknek többé-kevésbé hű lefordításával készült dolgozat, vagy egy hasonló úton keletkezett munkának fordítása.

Nem áll tehát, a mit eddig hittünk, hogy Margit-legendánk eredeti szerkesztmény, eredeti fogalmazás; viszont azonban az elért eredmény korán sem teszi fölöslegessé a további kutatást, különösen megfelelő deák szövegek nyomozását.

nektevl kyk evtet latyak vala. mynden tyztefflegre meltonak jtyltetyk vala. 21. l. | 3. Az cohnyat meg fevpri vala. fat hord vala hatan. vyzet mereht vala. es ev maga ez cohnyara vzy vala. 23. l. | 4. Zent margit azzon kedeg ezyk vala mafod aztalnal az zolgalokkal mykeppen zolgalo lean. Nemykoron ez zent zvz az fororoknak kezeknek mofadegyoknak vizet moflekyat ki horgya vala. Oh zeretev atyamfyay byzonyaban chvda hog az my kemen zvuenk kette nem reped ez zent zvznek ev alazatofflaga haluan. mykoron meg gondollyvk. hog my femmyk vagyvnk ev hozza kepeft. De maga meeg fem tугyuk magonkat meg alazny mykeppen ez zent zvz. 24—25. l. | 5. jme zeretev atyamfya magery kyrálnak leanyanak gyenerevfeges elete. kerlek gondolyad meg ha te evtet ot lattad volna. hattad volna valyon ev neky ezt myelny. chak temagad laffad. 26. l. | 6. Es vacy pifpek. Nytray pispek (vnd ander zwen Bischöff); — három fororokkal ev atyafyayual evcheevel. 35. l. | 7. Mert az claftromnak juuedelmebevl nem illic vala valamyt valakynak adnya. fem akarya vala. 58. l. | 8. melyk yob volna. 59. l. | 9. Mykeppen bela kyraly gyakorta meg mondotta az vraknak; es atyafyaytvl. 61. l. | 10. es zegenfegben meg nyomorottakat meg fegel vala. vg hog ez zent zvz myndeneknek kyvalt keppen valo hyedelm vala. mynden ew zvkegekben. 62. l. | 11. hanem az zvl dyznonak bevret chynaltata meg . . . bevreben egy evuet. 86. l. | 12. Mykoron az fororok lattak volna ez zent zvznek ev nagy betegfeget jgen meg koferevdenek rayta. es meg evzeneek mynden claftromokban. 94. l. | 13. Meg gyvlada ez meltofagos zvz. Az menyey jegefnek zerelmeben. kyt keuan vala. kyt zolgal vala. kyt myndeneknek felette zeret vala. kynek zerelmeert mynd atyat anyat es ez velagy orzagnak byrodalmat el hatta vala; az ev edefeges kevatos jegefenek. 97. l. — Az 1. sz. a. vö. Garinus (Pád. I. 10: pro tam immensis beneficiis gratias agens deo. A 3. a. egyes részei a *fahordás* kivételével a vallomásokban is olvashatók. A 8. a. vö. Gar. I. 26: meliorem quam portabat tunicam deposuit, et eam de licentia priorisse argenti pauperi nudo dedit. — A 11. a. vö. MREV. I. pag. 242. S. *Alexandria* vall. — A 13. vö. Gar. I. 60: felicem animam ad celum transmisit coronandam et copulandam perpetuo illi, quem fideliter et perseveranter amaverat, eterno regi sponso virginum yhesu Christo.

Ugyanis bizonyosnak látszik, hogy a magyar variáns nem készült német szövegből, hanem latinból. Ime egy csattanós példa. A 47-ik lapon azt olvassuk, hogy Margit «efmeeg meg gondolya vala zent erfebet azzonnak. az ev *baratyanak*. es zerelmes nyenyek zentfegees eletyt». Tudva van, Erzsébet 1207-től 1231-ig élt. Margit 1242-ben született,*) következésképp nem barátkozhattak egymással; a hibát azonban könnyű megmagyarázni: *nagynéne* a németben *Pase*, ezt nem lehetett félreérteni; ám a latinban *amita*, s ezt a régi írásokban igen könnyen *amica*-nak olvashatták. A botlásnak tehát értéke van, mivel deák forrás-szövegre utal s megerősíti azt az útbaigazítást, mely a legendának efféle szólásaiban foglaltatik: *evrevl vala . . . ez enne alazatojjagnak iegerevl* (sy frewet sich dez waren adels der demutikait; gaudet de insignibus humilis paupertatis); *eljev fundamentomatvl fogva* (von anuang; a primo fundamento); *kezde . . . erevffen haznalny* (nam sy gröszlich zu; efficaciter cœpit proficere); *nagy keuanattal tyztel vala* (vber alle masz erte; summo venerabatur affectu); *ev magat jyralmakra ky oldoza* (weynt sy vnmesziklich) *vonván nagy fazkotaft* (ersewfzet sye); *kery vala . . . myfeket ev magaert lenny* (pat daz sye ym hilf teten mit mesz lesen); *femmy jo tetelt nem revn nem kevuete* (er ward nit erhört); *mukalkoduan poklojjagban* (der waz waszersüchtig). Bizonyos, hogy ezek a szólások nem a németből kerültek az író készsége alá, s ekkép a magyar Margit-legenda forrásainak fölkutatása körül az utolsó lépés megtétele még mindkét irányban a jövő feladata.

*) Knauz, Magyar Sion, 1867. 565—7. l.

irodalom között. 20 f. — V. *Barna F.*: Néhány ősműveltségi tárgy neve a magyarban. 60 f. — VI. *Télfi*: Rankavis Kleon új-görög drámája. 60 f. — VII. *Imre S.*: A nevek uk és ük személynagairól. 40 f. — VIII. *Ballagi M.*: Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. 40 f. — IX. *Vámbery*: A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. 20 f. — X. *Volf Gy.*: Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. 20 f. (1877—1879.) — XI. k. I. *Dr. Ábel J.*: Corvin-codexek. 1 K 20 f. — II. *Barna F.*: A mordváiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. 1 K. — III. *Dr. Genetz A.*: Orosz-lapp utazásomból. 40 f. — IV. *Gr. Zichy Á.*: Tanulmány a japáni művészetről. 2 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. 20 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. 40 f. — VII. *Mayer A.*: Az ugynevezett lágy aspiráták phonetikus értékéről az ó-indben. 1 K 20 f. — VIII. *Dr. Ábel J.*: Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Pozder K.*: Ujperzsza nyelvjárások. 1 K. — X. *Imre S.*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. 60 f. (1879—1880.) — XI. k. I. *Budenz J.*: Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. 20 f. — II. *Gr. Zichy Á.*: A Boro-Budur Jáva szigetén. 80 f. — III. *Ballagi M.*: Nyelvünk újabb fejlődése. 40 f. — IV. *Vámbery*: A hunnok és avarok nemzetisége. 60 f. — V. *Hunfalvy P.*: A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok. 60 f. — VI. *Szász K.*: Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. 10 f. — VII. *Barna F.*: Ős vallásunk főistenei. 80 f. — VIII. *Dr. Ruzsicska K.*: Schopenhauer aesthetikája. 20 f. — IX. *Barna F.*: Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. 60 f. — X. *Dr. Kont I.*: Lessing mint philologus. 60 f. — XI. *Bogisich M.*: Magyar egyházi népelemek a XVIII. századból. 1 K. — XII. *Simonyi*: Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. 40 f. (1880—1881.) — XI. k. I. *Simonyi*: A jelentéstan alapvonalai. 60 f. — II. *Heinrich G.*: Etzelburg és a magyar hünimonda. 40 f. — III. *Hunfalvy P.*: A M. T. Akadémia és a szuoimi irodalmi társaság. 40 f. — IV. *Joannovics*: Értsük meg egymást. 60 f. — V. *Ballagi M.*: Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. 20 f. — VI. *Dr. Pecz V.*: Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. 1 K 20 f. — VII. *Szász K.*: Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. 20 f. — VIII. *Bogisich M.*: Canticale et Passionale Hungaricum. 60 f. — IX. *Jakab E.*: Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. 1 K. — X. *Heinrich G.*: Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kültag felett. 80 f. — XI. *Bartalus*: Ujjab adalékok a magyar zene történelméhez. 80 f. — XII. *Bánóczy J.*: A magyar romanticismus. 20 f. — XIII. *Bartalus I.*: Ujjab adalék a magyar zene történelméhez. 80 f. (1882.) — XI. k. I. *Hunfalvy P.*: Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar neimzet? 40 f. — II. *Télfi*: Újgörög irodalmi termékek. 80 f. — III. *Télfi*: Középkori görög verses regények. 60 f. — IV. *Dr. Pozder K.*: Idegen szók a görögben és latinban. 1 K. — V. *Vámbery*: A csuvasokról. 60 f. — VI. *Hunfalvy P.*: A számlálás módjai és az év hónapjai. 40 f. — VII. *Majláth B.*: Telegli Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. 20 f. — VIII. *Dr. Kiss I.*: Káldi György nyelve. 1 K. — IX. *Goldziher*: A muhammedán jogtudomány eredetéről. 20 f. — X. *Barna F.*: Vámbery Ármín «A magyarok eredete» című műve néhány főbb állításának bírálata. 1 K 20 f. — XI. *Ballagi M.*: A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr. 40 f. — XII. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. 60 f. (1883—1884.) — XII. k. I. *Dr. Kont I.*: Seneca tragédiái. 1 K 20 f. — II. *Dr. Nagy S.*: Szombatos codexek. 60 f. — III. *Szász B.*: A reflexiv és vallásérkölesi elem a költészetben s Longfellow. 60 f. — IV. *Kúnos és Munkácsi*: A belviszonyragok használata a magyarban. 1 K. — V. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. 1 K. — VI. *Volf Gy.*: Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? 1 K. — VII. *Thury J.*: A kasztamuni-i török nyelvjárás. 1 K. — VIII. *Télfi*: Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. 40 f. — IX. *Kálmány L.*: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. 40 f. — X. *Brassai*: A mondat dualismusa. 1 K 20 f. — XI. *Gr. Kun G.*: A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. 80 f. — XII. *Ábel J.*: Isota Nogarola. 1 K. (1884—1885.) — XIII. k. I. *Heinrich G.*: Kudrun, a monda és az eposz. 80 f. — II. *Barna F.*: A votják nép multja és jelene. 60 f. — III. *Goldziher I.*: Palesztina ismeretnek haladása az utolsó három évtizedben. 80 f. — IV. *Ábel J.*: A homeroszi Demeter-hymnusról. 1 K. — V. *Barna F.*: A votjakok pogány vallásáról. 40 f. — VI. *Szarvas Gábor*: A régi magyar nyelv szótára. 20 f. — VII. *Budenz J.*: Egy kis viszhang Vámbery Ármín ur válaszára. 40 f. — VIII. *Szily K.*: Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. 20 f. — IX. *Bogisich M.*: Szegedi Lénárt énekeskönyve. 1 K. — X. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok. I. rész. 60 f. — XI. *Pecz V.*: A kisebb görög tragikusok tropusai. 20 f. — XII. *Télfi*: Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. 60 f. (1885—1886.) — XIV. k. I. *Ábel J.*: Az ó- és középkori Terentius biographiák. 80 f. — II. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok

II. rész. 80 f. — III. *Barna F.*: A mordva nép házassági szokásai. 60 f. — IV. *Télfy*: Jelentés ujhellen munkáiról. 60 f. — V. *Kálmány L.*: Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. 20 f. — VI. *Putnoky M.*: Etymologicum magnum Romanæ. 40 f. — VII. *Simonyi*: A magyar szótók. 60 f. — VIII. *Simonyi*: A nyelvújítás történetéhez. 40 f. — IX. *Brassai*: Szórend és accentus. 80 f. — X. *Télfy*: Három francia hellenista és a volapük. 40 f. — XI. *Némethy G.*: Euhemeri reliquiæ. 1 K 20 f. — XII. *Vikár B.*: Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. 80 f. (1887—1889.) — XV. k. I. *Dr. Schreiner M.*: Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. 60 f. — II. *Haraszti*: André Chénier költszete. 3 K. — III. *Simonyi*: Kombináló szóalkotás. 80 f. — IV. *Hunfalvy P.*: Az aranyosszéki mohácsi nyelvmellegek. 30 f. — V. *Zichy A.*: Psychiatria és politika. 20 f. — VI. *Télfy*: Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. 1 K 20 f. — VII. *P. Thewrewk E.*: A magyar zene tudományos tárgyalása. 40 f. — VIII. *Asbóth O.*: A hangsúly a szláv nyelvekben. 1 K 60 f. — IX. *Simonyi*: A nyelvújítás és az idegenszerűségek. 1 K 20 f. — X. *Télfy*: Kisfaludy Károly «Mohács»-a görögül. 80 f. — XI. *Dr. Kégl S.*: Tanulmányok az újabkori persa irodalom történetéből. 3 K. — XII. *Gróf Kuun G.*: Ujabb adatok a kún Petrarca-Codexhez. 30 f. (1889—1892.) — XVI. k. I. *Finály*: A besztercei szószeret. 4 K. — II. *Goldziher I.*: A pogány arabok költészetének hagyománya. 1 K 20 f. — III. *Asbóth O.*: A szláv szók a magyar nyelvben. 90 f. — IV. *Pecz V.*: Paraspondylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. 60 f. — V. *Télfy*: Uj-görög munkák ismeretése. 40 f. — VI. *Télfy*: Két uj-görög nyelvtan magyarul és a mai görög verstan. 40 f. — VII. *Szamotai I.*: A Murnelius-féle latin-magyar szójegyzék 1533-ból. 1 K. — VIII. *Hegedüs I.*: Guarinus és Janus Pannonius. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Kúnos I.*: Kisázsia török dialektusairól. 90 f. — X. *Hegedüs I.*: Dicsének Jacobus Ant. Marcellusra. Irta Janus Pannonius. (1892—1897.) — XVII. k. I. *Dr. Mahler*: Egyiptologiai tanulmányok a chonologia köréből. 30 f. — II. *Kúnos*: Naszreddin hodsa tréfái. 3 K. — III. *Kégl S.*: A perzsa népdal. 90 f. — IV. *Melich J.*: Melyik nyelvjárásból való a magyar nyelv régi német jövevényszavai? 1 K 20 f. — V. *Kozma F.*: Brassai Samuel mint æsthetikus és műkritikus. 2 K. — VI. *Décsi L.*: Sz. Agoston reguláinak magyar fordítása C. Ius (Bánffy) Gergelytől. 2 K. — VII. *Vadnai*: Czákó Zsigmond ismeretlen drámai költeménye. 30 f. — VIII. *Gyomlay*: Szent István veszprémi-völgyi donatójának görög szövegéről. 1 K 20 f. — IX. *Mahler*: Adalékok az egyiptomi nyelvhez. 60 f. — X. *Id. Szinnyei J.*: Az első magyar bibliographus. 60 f. (1898—1901.) — XVIII. k. I. *Gyomlay*: Bölcs Leo Taktikája mint magyar történelmi kútforrás. 1 K. 20 f. — II. *Katona L.*: Temesvári Pelbárt Példái. 1 K 20 f. — III. *Némethy G.*: A római elegia viszonya a göröghöz. 48 f. — IV. *Thüry J.*: A «Behdset-ül-Lugat» csagatáj szótár. 1 K 20 f. — V. *Katona L.*: Alexandriai sz. Katalin legendája középkori irodalmunkban. 1 K 60 f. — VI. *Dr. Cserép J.*: Határidőszámítás a rómaiaknál. 40 f. — VII. *Thüry J.*: Török nyelvmellegek a XIV. század végéig. 1 kor. — VIII. *Szilasi M.*: Adalékok a finn-ugor palatalis mássalhangzók történetéhez. 1 kor. — IX. *Kégl S.*: Szenáji. 3 kor. — X. *Katona L.*: A Teleki-codex. 1 kor. 60 f. — XIX. k. I. *Bayer*: Egy magyar Eszther-dráma. 60 f. — II. *Haraszti*: A renaissance francia színiköltészete és a színszerűség. 1 kor. 20 f. — III. *Thüry J.*: A közép-ázsiai török irodalom. 1 kor. 50 f. — IV. *Melich J.*: A brassói latin-magyar szótár-töredék. 60 f. — V. *Pecz V.*: A classica philologia jövője. 60 f. — VI. *Hegedüs I.*: Petrarca «Szózatja». 50 f. — VII. *Kúnos I.*: Ada-Kaléi török népdalok, fordítással és jegyzetekkel. 2 kor. — VIII. *Cserép J.*: C. Julius Cæsar commentariusainak folytatásai és Asinius Pollio. 80 f. — IX. *Melich J.*: Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szójegyzéke 1590-ből. Ára 3 kor. — X. *Kégl Sándor*: Dselál ed-Din Rúmí négysoros versei. Ára 1 korona 50 fillér. — XX. k. I. *Ferencai Zoltán*: Petőfi és a socializmus. Ára 1 korona. — II. *Schmidt J.*: Az itáliai nyelvcsalád helyzete az indogermán nyelvek körében. Ára 1 kor. 50 f. — III. *Asbóth Oszkár*: Szláv jövevényszavaink. (I. rész.) Ára 2 kor. — IV. *Melich J.*: Révai Miklós nyelvtudománya. Ára 1 kor. — V. *Némethy Géza*: Ovidius és Lygdamus. Ára 1 kor. — VI. *Geyza Némethy*: De epodo Horatii cataleptis Vergilii inserto. Ára 1 kor. — VII. *Goldziher Ignác*: Ury János. Ára 30 fillér.

Megrendelhetők, a mennyiben még készletben vannak, a Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-hivatalában Budapest, V. Akadémia-utca 2.